

Filozofická fakulta
Univerzita Karlova v Praze

Ústav světových dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Robin Svoboda

Malá dohoda na stránkách německého tisku v Československu

The Little Entente on Pages of the German Press in Czechoslovakia

Poděkování

Děkuji PhDr. Ondřeji Vojtěchovskému, Ph.D. za vedení práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Podpis

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá články o Malé dohodě v německém tisku vydávaném v Československu. Stručně ukazuje historii Malé dohody a československou publicistiku ve dvacátých a třicátých letech. Dvě kapitoly se pak již věnují samotnému tisku a Malé dohodě. První z nich je vymezena lety 1920-1922. Hlavní zdroj pro ni představoval výstižkový archiv Ministerstva zahraničí, který se nachází v Národním archivu ČR. Popisuje témata, o nichž se tehdy v souvislosti s Malou dohodou psalo. Druhá z kapitol ukazuje bezprostřední odezvu šesti vybraných listů (Freiheit, Volksrecht, Vorwärts, Reichenberger Zeitung, Deutsche Landpost a Aussiger Tagblatt) různé politické orientace na tři události, důležité pro Malou dohodu. Jedná se o spojeneckou smlouvu ČSR-Jugoslávie z roku 1920, spojeneckou smlouvu ČSR-Rumunsko z roku 1921 a podpis Organizačního paktu Malé dohody. Analyzováno je také dění v Jugoslávii a Rumunsku. Cílem práce bylo zjistit, zda a jak německé noviny o Malé dohodě informovaly.

Klíčová slova: Malá dohoda, noviny, Jugoslávie, Rumunsko

Abstract

This bachelor thesis deals with articles about The Little Entente in German press printed in Czechoslovakia. It briefly presents the history of The Little Entente and also Czechoslovakian journalism in 20's and 30's. The topic as such is discussed in the two last chapters. One describes years 1920-1922 and its main resource of information was the Clipping Archive of the Ministry of Foreign Affairs. It shows what were the crucial topics in which the press was interested concerning The Little Entente. The other chapter shows the ways in which three events important for The Little Entente were treated in six chosen German newspapers (Freiheit, Volksrecht, Vorwärts, Reichenberger Zeitung, Deutsche Landpost and Aussiger Tagblatt) of different political orientation. The chosen events are the Treaty of Alliance between Czechoslovakia and Yugoslavia (1920), the Treaty of Alliance between Czechoslovakia and Romania (1921) and the Organisation Pact of The Little Entente (1933). There follows also brief analysis of the course of events in Yugoslavia and Romania. The purpose of thesis was to find out whether and how German press in Czechoslovakia informed about The Little Entente.

Key words: The Little Entente, Press, Yugoslavia, Romania

Obsah

Úvod.....	7
a) Vymezení problému	7
b) Metodologie a postup práce	7
c) Stav bádání.....	9
d) Prameny	10
1. Historie Malé dohody	12
1.1. Vznik Malé dohody a dvacátá léta	12
1.2. Třicátá léta a konec Malé dohody	15
2. Publicistika v meziválečném Československu	18
2.1. Noviny za první republiky	18
2.2. Dobový názor na úlohu tisku.....	20
3. První tři roky Malé dohody v tisku.....	22
4. Konkrétní události.....	25
4.1. Událost 14. 8. 1920	26
4.1.1. Pátek 13. srpna.....	26
4.1.2. Sobota a neděle 14. až 15. srpna	27
4.1.3. Pondělí 16. srpna	27
4.1.4. Úterý 17. srpna.....	28
4.1.5. Středa 18. srpna	29
4.1.6. Shrnutí první události	31
4.2. Událost 23. 4. 1921	32
4.2.1. Pátek 22. dubna	33
4.2.2. Sobota 23. dubna	34
4.2.3. Neděle a pondělí 24. až 25. dubna	34
4.2.4. Úterý 26. dubna	35
4.2.5. Shrnutí druhé události	36
4.3. Událost 16. 2. 1933	38
4.3.1. Středa 15. února.....	38
4.3.2. Čtvrtek 16. února.....	41
4.3.3. Pátek 17. 2. 1933	45
4.3.4. Sobota 18. 2. 1933	48
4.3.5. Neděle 19. 2. 1933.....	51
4.3.6. Shrnutí třetí události	51

Závěr	53
Seznam příloh	57
Přílohy	58

Úvod

a) Vymezení problému

Dosud vyšlé odborné publikace pojednávající o Malé dohodě se zaměřovaly a podrobně popsaly především její hospodářské, zahraničně politické či vojenské aspekty. Přesto nebyly všechny možnosti zkoumání tématu Malé dohody vyčerpány, jelikož zůstávají oblasti, kterým se doposud věnovala jen menší pozornost či zůstávají na okraji zájmu historiků. A právě to je hlavním důvodem, proč jsem si jako téma své bakalářské práce zvolil československý prvorepublikový tisk českých Němců a jeho postoje k Malé dohodě. Takovému úhlu pohledu na Malou dohodu se doposud česká historiografie, alespoň pokud je mi známo, cílevědomě a systematicky příliš nevěnovala. Záměrem této práce je představit danou problematiku a ukázat Malou dohodu z pohledu dobových novin. Je třeba si položit otázku, zda německý tisk o Malé dohodě vůbec psal či se k ní stavěl lhostejně. V případě, že o ní informoval, před námi vyvstávají další otázky, např. jakým způsobem (pozitivně nebo negativně), jak často a co ve vybraném období psaly či zda se jednotlivé deníky ve svých postojích od sebe lišily. Na následujících stranách budu hledat odpovědi na tyto otázky v dobovém tisku.

b) Metodologie a postup práce

Pro práci jsou zvoleny metody komparace¹ a sondy.² Zaměřím se na několik vybraných titulů, jejichž články budu porovnávat a z nichž se pokusím rekonstruovat dobový tiskový obraz Malé dohody. Po realistické úvaze jsem dospěl k názoru, že je však toto srovnání z důvodu velkého množství materiálu, obtížné práce s ním (v některých případech horší dostupnost a špatný stav exemplářů) a také nesmírné časové náročnosti, nutné poněkud omezit.

Zpracovat veškerý tisk v celém časovém rozsahu je nad možnosti jediného člověka. Potvrzuje to fakt, že velká část novin vycházela i několikrát denně po šest dní v týdnu, což při rozmanitém počtu titulů vychází na několik stovek až tisíců jednotlivých vydání za rok. Množství by se přímo úměrně zvyšovalo s rostoucím časovým rozmezím. Zúžen byl tedy jak časový rozsah, tak i počet sledovaných titulů.

---

¹ Miroslav HROCH a kol.: Úvod do studia dějepisu, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1985, s. 228-233.

² Tamtéž, s. 234-238.

Upustil jsem také od srovnání československého tisku se zahraničním, hlavně s německým a rakouským, které se také nacházejí ve výstřižkovém archivu Ministerstva zahraničních věcí (archiv MZV uložený v Národním archivu ČR), což by bylo jistě zejména z pohledu německé minority a jejího tisku v ČSR velmi zajímavé. Přesto na následujících stránkách bude zahraniční tisk zmíněn, jelikož noviny z cizích listů rády a běžně citovaly.

Práce se skládá ze čtyř kapitol. V první z nich jsem stručně nastínil historii Malé dohody od jejího vzniku až po rozpad. Druhá kapitola se zabývá sdělovacími prostředky v období první republiky. Její součástí je také ukázka dobového názoru na úlohu tehdejších médií. Je to užitečné zejména z toho důvodu, že publicistika je „jedním z *nejdůležitějších souborů pramenů zvláště pro novější a nejnovější dějiny*,“³ a také hlavním pramenem této práce.

Poté následují dvě kapitoly založené na studiu tisku. V pořadí třetí kapitola má spíše ilustrativní hodnotu a je založena na článcích o Malé dohodě, jež jsou součástí již zmíněného výstřižkového archivu Ministerstva zahraničních věcí. Zachycuje rozmezí prvních tří let Malé dohody (1920-1922) a sleduje počet článků a témata, o nichž noviny psaly (Prager Presse, Prager Tagblatt a Bohemia). Pro čtvrtou kapitolu byla vybrána trojice významných událostí (spojenecká dohoda ČSR-Jugoslávie r. 1920, spojenecká dohoda ČSR-Rumunsko r. 1921 a podepsání Organizačního paktu Malé dohody r. 1933) pro existenci Malé dohody, u nichž se dala očekávat odezva ve sdělovacích prostředcích. Pro každou z těchto událostí, které jsou řazeny chronologicky za sebou, jsem vybral pěti resp. šesti deníkům různého politického zaměření (Aussiger Tagblatt, Freiheit, Volksrecht, Reichenberger Zeitung, Vorwärts a Deutsche Landpost). Jejich bezprostřední reakce jsou sledovány den před událostí, v den události a další tři (resp. čtyři) dny poté. Výběr deníků byl proveden se záměrem o pokrytí širokého spektra názorů. Důležitá byla také jejich kontinuita, aby vycházely v době sledovaných událostí. Práce však nemohla i vzhledem ke svému rozsahu obsáhnout postoje novin dalších významných německých politických stran, např. Německé křesťansko sociální strany lidové a jejího listu Deutsche Presse aj. Reprezentovaný vzorek novin zahrnuje převážně listy, které se nestavěly výhradně negativně vůči Československu.

Současně při sledování zpráv o Malé dohodě ve dnech zvolených událostí nezůstalo opomenuto ani dění v členských zemích Malé dohody – Rumunsku a Jugoslávii,⁴ jež je zde také zachyceno. Vše je představeno den po dni a na konci každé podkapitoly shrnuto.

---

³ Miroslav HROCH a kol.: Úvod do studia dějepisu, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1985, s. 159.

⁴ Království Srbů, Chorvatů a Slovenců se oficiálně přejmenovalo na Jugoslávii až v roce 1929, nicméně v práci je použit termín „Jugoslávie“ i před tímto datem.

c) Stav bádání

Ačkoliv je v české historiografii dle mého názoru relativně nevelký počet monografií zaměřených pouze na Malou dohodu, je její fungování a historie z velké části prozkoumána a popsána. Zčásti i díky tomu, že se jí dostává široké pozornosti v různých studiích a publikacích, které se zaměřují na širší aspekty jako např. na zahraniční politiku Československa či prvorepublikové hospodářství a podobně. V takových případech jí bývá obvykle věnována kapitola či alespoň zmínka.

Jelikož existuje celá řada takových publikací, zmíním na tomto místě pouze trojici předních autorů zabývajících se problematikou Malé dohody, další neméně významní autoři a publikace jsou vyjmenovány v seznamu pramenů a literatury.

Důležitou práci, kterou při studiu Malé dohody nelze opomenout, představuje kniha Zdeňka Sládka s názvem Malá dohoda 1919-1938.⁵ Autor v ní uceleně popisuje Malou dohodu z hlediska zahraniční politiky, hospodářství či vojenského hlediska a zasazuje ji do mezinárodních souvislostí.

Autory odborných prací týkajících se hospodářské problematiky Malé dohody reprezentuje především Drahomír Jančík, jehož publikace se specializují na ekonomické vztahy Malé dohody a Třetí říše, z nichž je možné uvést např. Německo a Malá dohoda.⁶

Jako předního znalce spletitých a nesmírně komplikovaných mezinárodních vztahů v období mezi dvěma světovými válkami musím zmínit Roberta Kvačka a jeho knihu Nad Evropou zataženo⁷ podrobně popisující diplomatická jednání velmocí a zhoršování mezinárodní situace, kdy se nad Československem, potažmo Malou dohodou, opravdu „stahovala mračna.“

Ale ani tyto publikace se výrazněji nevěnovaly vztahu Malé dohody a německého tisku, což by si zasloužilo více pozornosti. Práce, kterou právě držíte v ruce, se pokouší alespoň trochu tuto situaci změnit.

---

⁵ Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919 -1938, Karolinum, Praha 2000.

⁶ Drahomír JANČÍK: Německo a Malá dohoda. Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let, Univerzita Karlova, Praha 1990.

⁷ Robert KVAČEK: Nad Evropou zataženo, Svoboda, Praha 1966.

d) Prameny

Hlavním pramenem této práce jsou dobové noviny. Výběr deníků pro kapitolu o letech 1920 až 1922 byl určen možnostmi výstřižkového archivu Ministerstva zahraničních věcí. Ačkoliv se zde nachází množství různých novin, zvolil jsem výstřižky z deníků Prager Presse, Prager Tagblatt a Bohemia, které se zde vyskytovaly v nejhojnějším počtu, což nabízí větší prostor k jejich studiu. Celá zmíněná trojice patřila mezi nejvíce vydávané pražské noviny.⁸ Prager Presse fungoval jako jakási neoficiální tribuna československé vlády, sděloval zejména stanoviska ministerstva zahraničních věcí. Prager Tagblatt patřil mezi liberální a zároveň mezi tzv. bezbarvé listy. Deník Bohemia, někdy nazývaný též Deutsche Zeitung Bohemia, se řadil mezi starobylé noviny vydávané již od roku 1828.

Počátky zmíněného výstřižkového archivu spadají do doby 1. světové války do prostředí zahraničního odboje soustředěného kolem Tomáše Garrigua Masaryka a Edvarda Beneše, kdy bylo třeba propagovat myšlenku národního osvobození a čelit propagandě německé a habsburské. Důležité statistické údaje i články dokumentující vlastní politické akce se ukládaly ve formě výstřižků do skříněk, kterým T. G. Masaryk říkal „holubníky.“⁹ Po válce v dokumentaci pokračoval tiskový archiv při zpravodajské sekci Ministerstva zahraničních věcí. Uchovávaly se výstřižky o důležitých osobnostech či událostech nejen z českého, ale také zahraničního tisku. Šíře titulů je opravdu bohatá např. Neue Freie Presse, Neue Zürcher Zeitung, Gazette de Prague, Pester Lloyd, The Times, Frankfurter Zeitung a mnoho dalších.

Těžké chvíle tiskovému archivu nastaly v roce 1938, kdy byla část výstřižků uložena do suterénu Černínského paláce, kde zůstaly až do skončení okupace. Jednáním s protektorátními úřady se také podařilo zachovat dosavadní práce na tvorbě výstřižků, když bylo několik pracovníků bývalého tiskového archivu převedeno pod ministerstvo vnitra, kde v činnosti mohli pokračovat. Díky tomu se dochovaly důkazy o kolaborantské činnosti a zásahy okupační moci. Dokumentační činnost v českých zemích však v roce 1944 pravděpodobně ustala, nicméně pokračovala v zahraničí např. v New Yorku či Londýně.

Po osvobození se obnovila i činnost tiskového archivu ve zpravodajské sekci ministerstva zahraničních věcí.

---

⁸ Viz. příloha č. 1.

⁹ Zprac. Otokar HAVLÍN: Inventář č. 626, Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv, NA ČR, Praha 1966, s. 1.

Uvádí se, že kartony obsahují v průměru 300 výstřížků. K samotné Malé dohodě se zde nachází více než 50 kartonů. Přes záměr úředníků archivu o uchování veškerých článků vztahujících se k tématu Malé dohody, se zde téměř jistě celá jejich produkce nenachází.

Pro kapitolu o jednotlivých událostech jsem zvolil šestici novin.¹⁰ Deutsche Landpost sloužil jako hlavní list německých agrárníků (Bund der Landwirte). Vorwärts byl tribunou komunistické strany. Freiheit naopak představoval názory německých sociálních demokratů, stejně jako Volksrecht, který se však zaměřoval hlavně na oblast Ústí nad Labem a Litoměřic. Aussiger Tagblatt zastupuje svobodné demokratické listy zaměřující se opět na Ústí nad Labem. A poslední noviny Reichenberger Zeitung patřily také mezi poměrně starobylé a úspěšné deníky, jelikož vycházel již od roku 1860. Patří k nacionálně orientovaným novinám.

Na tomto místě bych však chtěl upozornit na úskalí při shánění novin a práci s nimi. Je třeba mít na zřeteli, že noviny byly staré více než 80 let. Proto čitelnost některých deníků byla velmi nesnadná, což platí i pro výstřížky, které navíc mnohdy poškodilo lepidlo, jímž byly přilepeny k papírovému podkladu. Některé tituly jsou také obtížně dostupné a práce s nimi je velmi časově náročná. S tím vším musí případný zájemce o danou problematiku počítat.

---

¹⁰ Viz. příloha č. 2.

1. Historie Malé dohody

1.1. Vznik Malé dohody a dvacátá léta

Toužebně očekávané příměří, které bylo uzavřeno ve vagonu v Compienském lesíku nedaleko Paříže 11. listopadu 1918 v 11 hodin, ukončilo zdoluhavé a krvavé boje 1. světové války. Napětí ve střední Evropě však nepolevovalo. V důsledku zániku dvou monarchií, Německého císařství a Rakouska-Uherska došlo na jejich území ke vzniku nových států, které se obávaly o svou budoucnost a o vymezení a zajištění vlastních hranic. Nově vyhlášená Výmarská republika se zmítala v revolučním chaosu a neklid z možného propuknutí revoluce zachvátil i nástupnické státy habsburské monarchie. Ani Československo nebylo výjimkou.

Mladý československý stát se musel potýkat s řadou nesnází. Republiku sužovaly nesmírné hospodářské a sociální problémy způsobené narušením starých ekonomických pout mezi Prahou a Vídní. Lidé trpěli nedostatkem základních potravin, jejichž ceny stoupaly do závratných výšek. Rostla i nezaměstnanost. Na některých místech propukalo rabování a bouře.¹¹ Příznak bolševického povstání byl všudypřítomný.

Dalším problémem se stala otázka vymezení státních hranic, což vedlo k nepřátelským vztahům s Polskem (část Těšínska, Spiše a Oravy) a Maďarskem (jižní Slovensko). Spory se vedly i s Rumunskem o část Maramureše.¹² Navíc ne každý v Československu měl ze vzniku samostatného státu radost, zejména více než třímilionová německá menšina toužila po odtržení. Její snaha vedla ke vzniku čtyř provincií, které se snažily připojit k Výmarské republice či k Rakousku. Situace ohrožující integritu státu se natolik přiosťřila, že zde byl nutný urychlený zásah československé armády. Takový postup vnesl napětí i do vztahů s Vídní.¹³ Politická reprezentace českých Němců se vrátila z rakouského exilu až po podepsání mírové smlouvy s Rakouskem 10. 9. 1919 v Saint-Germain-en-Laye a nadále dávala najevo svou nelibost k novému státu.¹⁴

Československá diplomacie v čele s ministrem zahraničí Edvardem Benešem usilovala o zabezpečení republiky pomocí přátelských vztahů s dohodovými státy, zejména s Francií. Přesto nepřestávala hledat další spojení. Také Jugoslávie projevila zájem o spolupráci, což se ukázalo i v blahopřání prezidentu Masarykovi k získání československé samostatnosti,

---

¹¹ Zdeněk KÁRNÍK: Malé dějiny československé, Dokořán, Praha 2008, s. 89-97.

¹² Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 15.

¹³ Až podepsáním mírové smlouvy „rakouská reprezentace konečně uznávala právně existenci ČSR se všemi důsledky a také ztvrdzovala její hranice, což znamenalo mimo jiné zřeknutí se nároků na území osídlená německou menšinou.“ Jindřich DEJMEK: Edvard Beneš, část I., Karolinum, Praha 2006, s. 254.

¹⁴ Zdeněk KÁRNÍK: Malé dějiny československé, Dokořán, Praha 2008, s. 97-98.

jehož autorem byl jugoslávský princ Alexandr.¹⁵ Součinnost obou států se projevila již na Versailleské mírové konferenci. I když se v několika případech vyskytly neshody např. u postoje k Itálii či u Benešova neúspěšného návrhu na vytvoření koridoru mezi ČSR a Jugoslávií.

Impulzem k oživení vzájemných vztahů se stal zásah rumunské armády v Maďarsku. Ten byl příčinou prudkého zhoršení vztahu Jugoslávie a Československa k Rumunsku. V létě 1919 totiž panovaly v Bělehradě obavy z toho, že rumunská vláda použije k řešení sporu s Jugoslávií o Banát vojenskou sílu. Také Československo mělo důvod ke znepokojení, jelikož rumunské vojenské jednotky při zásahu proti Maďarské republice rad obsadily i část československého území v Maramureši.¹⁶ Napětí polevilo, když se koncem roku 1919 museli Rumuni na nátlak dohodových států začít stahovat z okupovaného území.

Tento neúspěch a stále trvající obavy z Maďarska si vynutily obrát v rumunské zahraniční politice, takže již v prosinci 1919 mohly začít v Paříži porady zástupců ČSR, Jugoslávie a Rumunska o společném postupu při přípravě mírové smlouvy s Maďarskem. Největším pojítkem mezi nimi byla obava z možné úpravy a revize maďarských hranic a návratu Habsburků na trůn.

Maďarsku však hrála do karet podpora od Francie a Velké Británie. Maďaři se navíc nabídli zapojit se do polsko-ruské války. To ale zvedlo vlnu odporu ČSR, Rumunska a Jugoslávie a akcelerovalo podpis spojenecké smlouvy mezi ČSR a Jugoslávií 14. srpna 1920 v Bělehradě. K podpisu smlouvy s Rumunskem prozatím nedošlo. Nicméně obrysy Malé dohody se začínaly pomalu rýsovat.¹⁷

Zanedlouho vyvolaly obavy v Praze a Bělehradě zprávy o pobytu bývalého rakousko-uherského císaře Karla v Maďarsku. Oba státy společně s Bukureští vyvinuly značné diplomatické úsilí a zabránily Karlovi v znovuzískání trůnu. ČSR příležitosti využilo k nabídnutí vojenské konvence Jugoslávii. Ta však váhala,¹⁸ což vedlo Čechoslováky k většímu zájmu o upevnění spojení s Rumunskem. Výsledkem bylo přistoupení rumunské vlády k podpisu československo-rumunské spojenecké smlouvy dne 23. dubna 1921. Ještě před podpisem smlouvy však nabídla československá vláda Rumunsku ústupky zejména v otázce hranic. Současně se spojeneckou smlouvou tak došlo k podpisu

---

¹⁵ Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 16.

¹⁶ Tamtéž, s. 18.

¹⁷ Autor vyvrací tezi o vzniku Malé dohody na přání Francie. „Ustavení Malé dohody zároveň svědčí o tom, že nevznikla v souladu a na popud francouzských vládních kruhů, ale v rozporu s jejich představami a zájmy.“ Nicméně Francie začlenila Malou dohodu do svého spojeneckého systému a stala se její hlavní oporou. Tamtéž, s. 21.

¹⁸ Zdeněk Sládek se domnívá, že váhavost jugoslávských kruhů byla zapříčiněna jednak těžkopádností bělehradské vojenské mašinérie a jednak skepsí tamní vlády k významu politických vztahů s ČSR. Tamtéž, s. 23.

i pohraniční dohody s Rumunskem, kterou mu bylo přenecháno přesně vymezené československé území s rumunskou menšinou.¹⁹ V témže roce následovalo uzavření vojenské konvence obou států 2. července a 31. července ji podepsala i Jugoslávie s ČSR. K dovršení spojeneckých svazků zbývalo jen uzavřít spojeneckou smlouvu mezi Rumunskem a Jugoslávií, k čemuž došlo 7. června 1921 spolu s podpisem vojenské konvence. Tím se završilo formování Malé dohody. Vzniklo tak uskupení s velmi rozdílnými politickými a hospodářskými zájmy, které se měly časem prohlubovat, což dobře ilustruje výrok francouzského politika Pierra Flandina: „...každý z členů Malé dohody měl nejlepší vztahy k úhlavnímu nepříteli svých partnerů.“²⁰

První větší zkouškou malodohodové jednoty se stal druhý pokus excísaře Karla o restauraci na trůn, který však mohl vést až k ozbrojené intervenci Malé dohody v Maďarsku. Byl vypracován seznam požadavků, s nimiž se Malá dohoda obrátila na velmoci, u nichž ale příliš neuspěla. Nakonec se jí alespoň podařilo docílit toho, že habsburská dynastie definitivně přišla o možnost zisku maďarské koruny. „Po celou krizi hrála Praha úlohu iniciátora programu i taktického postupu, Bělehrad a nakonec i Bukurešť její vůdčí úlohu přijaly.“²¹

V průběhu Janovské konference konané roku 1922 dodržovala Malá dohoda jednotný postup, dohodnutý v březnu v Bělehradě za účasti Polska. Po skončení konference navrhl Beneš při jednání v Mariánských Lázních s premiérem Nikolou Pašicem a ministrem Momčilem Ninčicem rozšířit spojeneckou smlouvu. Navrhoval její platnost na 10 až 15 let. Nakonec byla dne 30. srpna 1922 podepsána, ale pouze s platností na pět let. „Obě strany se v ní zavázaly k úzké hospodářské spolupráci a k jednotnému postupu v mezinárodní politice.“²²

Ve dvacátých letech nebyly komplikované vztahy malodohodových zemí jen s Maďarskem, ale i se Sovětským svazem, Itálií a Polskem či Bulharskem. Každý z členů Malé dohody k nim zastával vzhledem ke svým zájmům jiný postoj, což vytvářelo mezi spojenci zdroj stálého napětí, umocňovaného ještě jejich rozdílnou hospodářskou²³ a vnitropolitickou situací. Československo např. bránilo vstupu Polska do Malé dohody, Jugoslávie měla neshody s Bulhary a Itálií²⁴. Rumunsko zase odmítalo sblížení se SSSR

---

¹⁹ Cit. dle: Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 23-24.

²⁰ Tamtéž, s. 10.

²¹ Tamtéž, s. 26.

²² Jindřich DEJMEK: Edvard Beneš, část I., Karolinum, Praha 2006, s. 335, srov. Z. SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 28.

²³ ČSR se řadila k průmyslově-agrárním zemím, naopak Jugoslávie s Rumunskem k agrárním.

²⁴ Nicméně s Itálií uzavřela 11. ledna 1924 tzv. římský pakt, který měl vztahy obou zemí zlepšit.

nejenom kvůli besarabské otázce. Uznat existenci SSSR de iure odmítalo i Československo až do roku 1934.²⁵

Malodohodové státy se obávaly obnovy hospodářské síly Vídně a Budapešti, což by mohlo vést také k růstu jejich politického významu. Ze všech sil se proto po skončení první světové války snažily tomuto obnovení moci zabránit. Oslabení Rakouska a Maďarska mělo být dosaženo parcelací jejich trhů a snížením jejich vlivu v nástupnických státech. Proto se zaměřily na měnovou odluku, rozdělení státního majetku Rakousko-Uherska, pozemkovou reformu, nostrifikaci atd.²⁶

Na pováženou pro bezpečí Malé dohody byl Rýnský pakt vypracovaný na konferenci v Locarnu, jenž garantoval pouze západní hranici Německa. Beneš to však tehdy viděl optimisticky: „*Jsme bezprostředním sousedem Německa a jsme od války spojencem a přítelem Francie. Dohoda obou těchto států přispěje nesporně ke klidnému vývoji i našeho státu a mezinárodně posici naši usnadní.*“²⁷ Nejistotu budilo i sbližování Itálie s Maďarskem od poloviny dvacátých let.

Co se týče vzájemné obchodní výměny, byla určena vztahem průmyslové-agrární země k zemím agrárním. Československo exportovalo do Rumunska a Jugoslávie hotové výrobky (zbraně, textilie, spotřební zboží apod.) a odebíralo od nich převážně zemědělské výrobky (ovoce, zelenina, obilí, dobytek). Zátěží vzájemného obchodu se stala ochránářská politika, zejména od poloviny dvacátých let. Přesto patřila ČSR ve 20. letech k hlavním partnerům Jugoslávie ve vývozu i dovozu.

Styky členů Malé dohody se neomezily pouze na pole ekonomiky a zahraničních vztahů, nýbrž spolu jednaly i jejich generální štáby. Na jejich poradách se řešily různé eventuality plynoucí z útočných akcí potencionálních nepřátel. Za největší hrozbu bylo považováno Maďarsko.

1.2. Třicátá léta a konec Malé dohody

Do nového desetiletí vstoupila Malá dohoda podepsáním tzv. Organizačního statutu na štrbské konferenci konané od 25. do 27. června, který „*víceméně formalizoval její dosavadní zkušenosti a rutinu.*“²⁸ Velkým šokem nejen pro ni, byla zpráva o projektované celní unii Německa s Rakouskem ze dne 21. března 1931. Rumunsko a Jugoslávie se však

---

²⁵ O vztahu ČSR a SSSR v této době podrobněji Igor LUKEŠ: Československo mezi Stalinem a Hitlerem, Prostor, Praha 1999, s. 17-49.

²⁶ Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 52.

²⁷ Cit. dle: Tamtéž, s. 69.

²⁸ Tamtéž, s. 81.

zpočátku nechtěly příliš angažovat. Nakonec ale všechny tři země dohodly společný postup na konferenci v Bukurešti 3. až 5. května 1931. Úspěch, na němž měly podíl, se dostavil a Německo muselo od unie ustoupit. Nicméně i nadále znamenalo nebezpečí, které narůstalo každým rokem, zejména po nástupu Hitlera k moci v lednu 1933.

Objevilo se také několik neúspěšných návrhů na uspořádání střední Evropy např. Briand-Poncetův plán, plán A. Tardieua či plán Fulvia Suviche. Jejich neuskutečnění znamenalo selhání francouzské politiky. „*Vznikaly obavy, že Francie bude ustupovat před nátlakem ostatních evropských mocností a že obětuje své spojence ve střední a jihovýchodní Evropě v zájmu dohody s Itálií a Německem.*“²⁹ Beneš si byl hrozby dobře vědom a požadoval pevnější semknutí států Malé dohody, aby tak mohla vyvážit vliv velmocí ve střední Evropě.³⁰ Připravil proto návrh Organizačního paktu Malé dohody, kterým se měly zřídit správní orgány: Stálá rada Malé dohody složená z ministrů zahraničí, pro administrativní úkoly by jí byl podřízen sekretariát. Jeho smysl Beneš vyjádřil: „*Plány na expanzi v centrální Evropě definitivně chceme znemožnit dalším užším semknutím a vytvořením trvalé jednoty.*“³¹ Vzniknout měla i hospodářská rada pro koordinaci ekonomických zájmů. Pakt byl schválen 16. února 1933 na schůzi ministrů zahraničí v Ženevě. Z Malé dohody se měl stát vyšší mezinárodní celek.³² Signatáři se mimo jiné zavázali, že nebudou uzavírat dohody se třetími zeměmi bez souhlasu zbylých dvou partnerů. Ve světě i doma tento počín vyvolal živou odezvu. Francouzské kruhy ji přijaly většinou kladně. Zato vlnu kritiky si vysloužil nejen od Itálie.

Situace kolem tzv. paktu čtyř,³³ stejně jako odchod Německa z konference o odzbrojení a ze Společnosti národů v září 1933, ukázala slabost a nerozhodnost francouzské zahraniční politiky. Zároveň rostl i vliv Itálie. Tento stav nutil Malou dohodu přehodnotit svůj vztah k SSSR i v souvislosti s jednáním o tzv. východním paktu.³⁴ K navázání diplomatických styků mezi Rumunskem a ČSR na jedné a se SSSR na straně druhé došlo 9. června 1934. Jugoslávie se, již pod vlivem hospodářských vztahů s Berlínem, nepřipojila.³⁵

²⁹ Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 120.

³⁰ Malodohodové státy měly dohromady více než 45 milionů obyvatel, což by jim teoreticky mohlo zajistit dostatečný politický vliv.

²⁸ Robert KVAČEK: Nad Evropou zataženo, Svoboda, Praha 1966, s. 45.

³² Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 120-122.

³³ Plán Benita Mussoliniho, který měl zajistit spolupráci mezi velmocemi, na druhou stranu ohrožoval „*mocenské pozice Francie a bezpečnost jejích spojenců.*“ Robert KVAČEK: Nad Evropou zataženo, Svoboda, Praha 1966, s. 23.

³⁴ Šlo o jakousi obdobu Rýnského paktu, týkající se však východních hranic Německa. Plán ztroskotal.

³⁵ Jugoslávie a Německo uzavřely hospodářskou dohodu 1. května 1934. O příčinách proč k tomu došlo, či o německém hospodářském pronikání do Rumunska a Jugoslávie Drahomír JANČÍK: Německo a Malá dohoda, Univerzita Karlova, Praha 1990.

Velkou ztrátou pro Malou dohodu bylo zavraždění francouzského ministra zahraničí Barthua spolu s jugoslávským králem Alexandrem při atentátu v Marseille 9. října 1934. Barthou totiž směřoval Francii k lepším vztahům se SSSR. Jeho nástupce Laval již tolik úsilí v tomto směru neprojevoval, naopak chtěl zlepšit vztahy s Německem.

V lednu 1934 se uskutečnilo první zasedání Hospodářské rady Malé dohody, po předchozím jednání expertů v prosinci 1933. Měla projednat kromě otázek dopravy, spojů aj. zejména vzájemnou směnu zboží, která se i vlivem hospodářské krize jevila velmi špatnou. Objem importu i exportu mezi Rumunskem, ČSR a Jugoslávií klesal. „*První zasedání Hospodářské rady tedy přineslo rozsáhlý program činnosti, konkrétní plán výměny zboží a první preferenční ujednání.*“³⁶ Ani poté ale spolupráce neprobíhala bezproblémově.

Z hlediska ČSR se stalo významným podepsání spojenecké smlouvy se Sovětským svazem 16. května 1935, která Československu do jisté míry zajišťovala pomoc v případě napadení. Pomoc však byla podmíněna postojem Francie, na základě francouzsko-sovětského paktu.³⁷ Rumunsko ani Jugoslávie takovou dohodu neuzavřely. Pozice rumunského ministra zahraničí Tituleska, který byl jako jeden z mála Rumunů pro dohodu se Sověty, neustále slábla, až byl v srpnu 1936 odvolán.

Někdy na přelomu let 1935/36 přišel nový československý premiér Milan Hodža s koncepcí uspořádání vztahů ve střední Evropě. Mělo dojít ke sblížení zemí Malé dohody a tzv. římského bloku (Itálie, Maďarsko a Rakousko). Plán ale ztroskotal na silném odporu Německa. Na jeho nátlak se od plánu distancovalo i Rumunsko s Jugoslávií. Německému postavení hrála do karet nejen jeho hospodářská politika (jež se stala mocným nástrojem ovlivňování zahraniční politiky většiny zemí regionu), ale i politika appeasementu západních spojenců a zjevná slabost Společnosti národů při řešení mezinárodních problémů.³⁸

Vazby členů Malé dohody začínaly slábnout. Zejména Jugoslávie za vlády premiéra Stojadinoviće nechtěla podniknout nic, co by narušilo její vztahy s Německem. Proto se postavila i proti československému návrhu „univerzálního spojení proti každé agresi“ předloženého na schůzi Malé dohody v Bratislavě od 13. do 14. září 1936.³⁹ Poslední zasedání stálé rady se odehrálo 21. až 22. srpna 1938 a konečnou ránu existenci Malé dohody zasadila mnichovská konference ze září 1938. Počátkem roku 1939 Rumunsko a Jugoslávie oficiálně vypověděly své spojenecké závazky.

---

³⁶ Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 176.

³⁷ Igor LUKEŠ: Československo mezi Stalinem a Hitlerem, Prostor, Praha, 1999, s. 53- 60.

³⁸ Drahomír JANČÍK: Německo a Malá dohoda, Univerzita Karlova, Praha 1990, s. 73-80.

³⁹ Zdeněk SLÁDEK: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000, s. 198.

2. Publicistika v meziválečném Československu

2.1. Noviny za první republiky

Demokratické zřízení poskytovalo velmi dobré zázemí pro rozvoj publicistiky a svobodu pro prezentaci široké škály názorů, což se projevilo bohatým počtem vycházejících titulů a jejich pestrostí. Nicméně cenzura nezanikla, zpočátku se pro ni používaly staré rakouské zákony⁴⁰ a vládní nařízení do doby, než parlament přijal zákon o mimořádných opatřeních v dubnu 1920. K výrazné změně situace se přistoupilo po atentátu na Aloise Rašína v roce 1923, kdy došlo k přijetí zákona na ochranu republiky, jež postihoval mimo jiné schvalování trestných činů a šíření nepravdivých zpráv. Zejména německé strany vyjádřily vůči tomuto zákonu nelibost, ale i přesto došlo k jeho prosazení a v roce 1933 dokonce k jeho zpřísnění. Nicméně ani tehdy hranice demokracie překročena směrem k autoritativnímu režimu nebyla.⁴¹

Při pohledu na sdělovací prostředky v prvorepublikové době by dnešní člověk, obklopený všudypřítomným internetem a televizí, shledal několik rozdílů. Předně by si povšiml, že existovalo prakticky jediné hromadně sdělovací médium, a tím byl tisk. Počátky státního rozhlasu sice spadají do první poloviny 20. let (pravidelné vysílání začalo v roce 1923), ale k jeho masovějšímu rozšíření docházelo až v průběhu třicátých let. Navíc si ho zpočátku mohly pořídit jen majetnější vrstvy obyvatel. Zejména denní tisk (noviny) byl v tehdejší době hlavním zdrojem informací. A různé místní listy sehrávaly nezastupitelnou roli oznamovatele konání různých schůzí, zábav a trhů. „*Jen v Praze vycházelo k roku 1930 asi 1800 titulů novin a časopisů, v celé ČSR jistě přes 2 500. Druhým podstatným rozdílem bylo, že každá politická strana či subjekt vydával svoje vlastní noviny a nezřídka i jiný tisk, například pro ženy, pro děti, profesní skupiny atd., protože neměly jinou možnost, jak seznámit širokou veřejnost se svými názory a záměry. Náklady a podoba těchto listů byly ovšem různé.*“⁴² Historik Zdeněk Kárník uvádí dva hlavní důvody, proč byl oproti dnešku tak velký počet novin. První spatřuje v tom, že náklady na provoz nebyly tehdy tak vysoké jako v pozdější době a druhý, že v případě odběru politických novin šlo o jakousi formu členského příspěvku.⁴³

I nepolitická periodika se zaměřovala na určité širší (dělníci, rolníci, obchodníci...) či užší zájmové či profesní skupiny lidí jako např. na ovocnáře, ševce či dokonce hluchoněmé.

---

⁴⁰ ČSR převzala tiskové právo c. a k. monarchie.

⁴¹ Zdeněk KÁRNÍK: *Malé dějiny československé (1867-1939)*, Dokořán, Praha 2008, s. 207.

⁴² Tamtéž, s. 204-205.

⁴³ Zdeněk KÁRNÍK: *České země v éře první republiky (1918-1938)*, 1. díl, Libri, Praha 2005, s. 327.

Kromě deníků (z nichž mnohé měly během dne i více vydání), týdeníků a měsíčníků vycházely několikrát týdně (jednou až třikrát) i tzv. obdeníky. Ty se často také nazývaly novinami hlavičkovými, neboť *„byly zpravidla krajeovou variantou ústředních novin a přes svůj někdy zcela odlišný název přebíraly od mateřského listu nejen názory, ale většinou i doslovné znění úvodníků a zásadních článků.“*⁴⁴

Další charakteristikou se stal i relativně malý náklad novin a časopisů, který většinou nepřesahoval 30 000 exemplářů (periodika s nákladem do 5000 exemplářů tvořila dokonce více než čtyři pětiny celkového počtu vydávaných titulů).⁴⁵ V distribuci novin hrálo významnou roli předplatné.

*„Přesto, že to byly noviny politických stran, které svou rozmanitostí a územní členitostí představovaly ohromné množství titulů, dosahovaly největších nákladů noviny politicky nezávislé, zvané také bezbarvé“*⁴⁶ např. Národní politika, Lidové noviny či Národní osvobození aj. Pisatelé článků pocházeli často z řad známých umělců a spisovatelů jako Karel a Josef Čapkové, Jiří Mahen, Rudolf Těsnohlídek, Jaroslav Seifert, Egon Erwin Kisch, Jan Havlasa, Eduard Bass. Články psali i významní politici jako Edvard Beneš, Alois Rašín či Karel Kramář.

Jednotlivé listy měly podobnou vnitřní strukturu. Na první straně se mohl nalézat úvodník, který pokud nebyl podepsán šéfredaktorem, vyjadřoval stanovisko redakce. Nejvýznamnější zprávy se nacházely obvykle na zbytku první a druhé strany. Následovaly méně důležité události z domova a zahraničí či informace z kultury, různá oznámení, inzerce a román na pokračování.⁴⁷

Informace čerpaly redakce jak od svých dopisovatelů z domova i zahraničí, tak i přebíráním z jiných listů. Důležitý zdroj představovala Československá tisková kancelář (uváděná zkratkou ČTK),⁴⁸ označovaná v německých novinách zkratkou Tsch. P. – B. případně ČPB.

Velký podíl na počtu a rozmanitosti vydávaných titulů měl německý tisk vydávaný v českých zemích, který si po celou dobu první republiky zachovával výraznou regionální, vlastnickou i kulturně politickou diversifikaci.⁴⁹ Mezi centry vydávání německého tisku nalezneme kromě Prahy a Brna mimo jiné i Liberec, Ústí nad Labem, Teplice, Varnsdorf,

⁴⁴ Zdeněk KÁRNÍK: České země v éře první republiky (1918-1938), 1. díl, Libri, Praha 2005, s. 326.

⁴⁵ Jaromír KUBÍČEK a kol.: Noviny České republiky 1919-1945, 2. díl, část 2., Sdružení knihoven, Brno 2004, s. 64.

⁴⁶ Tamtéž, s. 7.

⁴⁷ Zdeněk KÁRNÍK: České země v éře první republiky (1918-1938), 1. díl, Libri, Praha 2005, s. 326-327.

⁴⁸ K dějinám ČTK, jež vznikla 28. 10. 1918 více na http://www.ctk.cz/o_ctk/historie/ [ke dni 18. 7. 2011].

⁴⁹ Jaromír KUBÍČEK a kol.: Noviny České republiky 1919-1945, 2. díl, část 2., Sdružení knihoven, Brno 2004, s. 55.

Rumburk, Žatec, Most, Karlovy Vary, Opavu, Cheb atd. Čeští Němci (stejně jako zástupci jiných menšin) neměli příliš mnoho důvodů ke stížnostem na cenzuru, která nepostupovala příliš razantně ani vůči německému tisku. Samozřejmě kromě několika výjimek, kdy zasáhla proti nejagresivnějším listům a ojediněle se vyskytly i jednotlivé případy úředního nátlaku (např. vynucování změn v titulech apod.). Jinak však stát ponechával dostatečný prostor pro publicistickou a vydavatelskou činnost. Po první světové válce se množství německy vydávaných listů rychle dostalo na úroveň před rokem 1914 a dokonce i novináři negativně smýšlející o nově vzniklém státě museli uznat, že i v takových parametrech jako byl např. počet obyvatel připadajících na jeden tiskový titul, si německý tisk udržel předstih před svým českým protějškem. „*Zvýšená zakladatelská iniciativa v oblasti německy vydávaného tisku byla patrná nejen v oblasti politických listů, ale také u široké škály odborných a zájmových periodik, která do roku 1918 vycházela na celorakouské základně.*“⁵⁰ Mezi německé deníky s největším nákladem se řadil Prager Tagblatt, Deutsche Zeitung Bohemia či Reichenberger Zeitung. Mezi stranické listy patřily např. Deutsche Landpost (Bund der Landwirte), Deutsche Presse (křesťanští sociálové), Der Tag (DNSAP) a mnoho dalších, z nichž některé využiji v následujících kapitolách jako prameny.⁵¹

2.2. Dobový názor na úlohu tisku

Publicistice vděčí Malá dohoda za své vlastní pojmenování, neboť termín „malá dohoda“ užil jako první budapešťský list Pesti Hírlap v únoru 1920. Mělo jít o „*jízlivé označení politického bloku malých států, který chtěl pokračovat v politice dohodových velmocí z doby první světové války.*“⁵² Jak už to v podobných případech bývá, posměšné označení se vžilo a stalo se respektovaným názvem pro hospodářsko-politické seskupení Československa, Rumunska a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.

Jelikož dobové noviny představují hlavní pramen této bakalářské práce, není podle mého názoru od věci uvést na tomto místě dobovou úvahu o úloze československého tisku, jež je v mnohém aktuální i dnes.

Pojednal o ní novinář Jan Havlasa ve svém článku s názvem *Zahraniční politika v našem denním tisku*, který vyšel 7. srpna 1919. „*Prohlášením samostatnosti československé*

---

⁵⁰ Jaromír KUBÍČEK a kol.: *Noviny České republiky 1919-1945*, 2. díl, část 2., Sdružení knihoven, Brno 2004, s. 62-63.

⁵¹ Stranický tisk je v příslušných kapitolách popsán také v knize Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol.: *Politické strany*, 1. díl, Doplněk, Brno 2005.

⁵² Zdeněk SLÁDEK: *Malá dohoda 1919-1938*, Karolinum, Praha 2000, s. 9.

pojednou náš denní tisk nabyl na světovém fóru na významu, jenž bude se prohlubovati a zdůrazňovati úměrně se stoupající vážností naší republiky, kterou přirozeně bude schopen vydatně podporovati nebo ohrožovati a chvilkově znehodnocovati dle toho, jak sám si uvědomí zvýšené požadavky a odpovědnost, jež přináší náš změněný poměr k ostatnímu světu. Je pochopitelné, že dnes ještě hlas našeho tisku neznamena ani u našich spojenců směrodatný projev nejvážnějšího činitele středoevropské situace politické. Svět se bude teprve přizpůsobovati novému chápání světové politiky a nové orientaci ve veřejném mínění...“ „...jedním slovem: buď bude náš tisk podporou naší diplomacie a mezinárodní politiky, anebo bude jím překážkou. Buď bude dokladem naší uvědomělosti – anebo nebude.“⁵³ Dále autor hovoří o potřebě pravdivosti informací, aby nedocházelo k překrucování faktů (jako k tomu docházelo za války) a žádné újmy na našem jméně a naší mezinárodní politice. Zastává názor, že v každém deníku by měl působit jakýsi jeho „ministr zahraničních věcí“, který by měl mít velmi dobrý přehled o zahraniční politice.

---

⁵³ Národní archiv ČR, fond: Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv I., sign. 300, kart. č. 584, Jan HAVLASA, Zahraniční politika v našem denním tisku, in: titul novin nelze určit, 7. 8. 1919.

3. První tři roky Malé dohody v tisku

Následující kapitola je založena na analyzování materiálů pocházejících z archivního fondu s názvem Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv I., který je uložený v Národním archivu ČR (zkratka MZV VA I.). Jen tak bylo totiž možné projít ve zvoleném období množství článků ve formě novinových výstřižků, které se zde nacházejí v příslušných kartonech přímo k tématu Malé dohody. Pro nastínění jeho významu a výpovědní hodnoty, jsem v úvodu krátce zmínil jeho historii. Fond dnes slouží nejen zájemcům o problematiku Malé dohody jako bohatý zdroj informací, i když jak již bylo řečeno, je práce s ním i vzhledem ke špatnému stavu výstřižků a jejich nepřehlednosti komplikovaná.

Na rozdíl od článků v kapitole Konkrétní události, jsem se spíše než na obsah jednotlivých článků zaměřil na témata, kterým tisk v souvislosti s Malou dohodou věnoval největší pozornost. Zvolil jsem roky 1920, 1921 a 1922, jelikož se toto rozmezí shoduje s datem prvních dvou konkrétních událostí, jež budou analyzovány níže. Jednotlivé roky byly sledovány ve výstřižcích pražských německojazyčných novin Bohemia Zeitung, Prager Presse, Prager Tagblatt i s jeho večerní mutací Prager Abendblatt.⁵⁴ Tyto deníky jsou zvoleny z důvodu jejich největšího, co se novin německé menšiny týče, zastoupení mezi výstřižky.

Přestože je velmi pravděpodobné, že se zde nenacházejí všechny články, které ve vybraných novinách skutečně vyšly a statistika je navíc mírně zkreslena i nezapočítáním poškozených a neurčitelných článků, fond umožňuje vytvořit si alespoň přibližnou představu témat spjatých s Malou dohodou, kterými se sdělovací média zabývala. U každého z roků je vždy uveden počet článků jednotlivých listů a zmíněna jejich nejfrekventovanější témata. Nicméně je třeba zdůraznit, že tato kapitola má spíše ilustrativní úlohu a její vývody nelze zobecnit.

Pro rok 1920 jsou k dispozici pouze čtyři články z deníku Bohemia a jeden z listu Prager Abendblatt (Prager Presse tehdy ještě nevycházel). Všechny vyšly v průběhu září. Hovoří se v nich o tajné diplomacii a vojenské konvenci ČSR, Rumunska a Jugoslávie či o tom, že nedošlo k podepsání smlouvy mezi Československem a Rumunskem. Další článek z deníku Bohemia je nazván *Malá dohoda - protiněmecký blok*.⁵⁵

Za zmínku stojí i úřední soupis, kde je zachycen tisk jednotlivých evropských zemí např. italský, německý, polský, rumunský, dokonce i tisk Lužických Srbů. Zachycuje totiž jejich postoj ke vzniku Malé dohody. O českém tisku se zde konstatuje, že: „*věnoval ustavení*

⁵⁴ Jejich charakteristika viz. příloha č. 1.

⁵⁵ Národní archiv ČR, fond: Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv I., sign. 300, kart. č. 584.

*Malé dohody značnou pozornost, zaujal z valné většiny vůči ní stanovisko příznivé. Odhadl správně její politický význam pro ČSR, za dané situace mezinárodní, ale promítl ji i na představu příštího vývoje a poukázal na prvky, které zaručují její rozvoj v budoucnu.*⁵⁶

Kritické hlasy se podle tohoto hodnocení vyskytly v tisku sociálních demokratů a nejvíce kritiky přišlo z německých deníků. „*Celkem jsou to hlasy, ze strany Němců stále a stále se opakující, neboť oni zavrhnou každou politiku, která chce provedení mírových smluv a udržeti stav jimi utvořený.*“⁵⁷ Uvádí i konkrétní popis několika článků z listů Bohemia, Der Tag, Tagesbote, Prager Abendzeitung, Vorwärts aj.

Pro rok 1921 máme práci s hledáním témat tisku, kterými se zabýval, poněkud ulehčenu, díky rozdělení většiny článků do tematických složek obsahujících celkem asi 18 článků (Bohemia – 5, Prager Abendblatt – 2, Prager Tagblatt – 5 a Prager Presse – 6). Uvedu tři nejvíce zastoupená témata. Nejvíce početné z nich se zabývalo vztahem Malé dohody a Itálie, celkem čtyři články, jež vyšly v rozmezí od 8. září do 30. listopadu 1921. Druhou nejpočetnější skupinu zastupují tři úvahy o Malé dohodě. Do třetice více zastoupených témat, dva články hovoří o vztahu Malé dohody a Společnosti národů. Čtyři články, které všechny vyšly v průběhu srpna, nejsou zařazeny k nějakému okruhu témat, nicméně i jejich námětem je Malá dohoda.

Poslední zkoumaný rok, tj. 1922, poukazuje na vzestupnou tendenci zájmu deníků o Malou dohodu, což dokazuje úctyhodný počet článků - přibližně 117 (Bohemia – 24, Prager Abendblatt – 4, Prager Tagblatt – 33, Prager Presse – 56). Opět mi zde napomohlo rozdělení většiny článků do tematických okruhů. Velkou pozornost na sebe upoutaly konference Malé dohody. Bezkonkurenčně nejvíce článků (celkem 27 ve dvou složkách) nalezneme o průběhu a důsledcích bělehradské konference Malé dohody, jež se uskutečnila ve dnech od 9. do 12. března. Následuje konference Malé dohody v Praze a Mariánských Lázních konaná 26. až 28. srpna (13 článků ve dvou složkách). Třetí nejvíce frekventované téma tvořil vztah Malé dohody a Polska (12 článků). Noviny se v nich věnovaly zejména účasti Polska na Bělehradské konferenci. Za zmínku z tematických okruhů stojí např. ještě složka s názvem Malá a Velká dohoda, obsahující devět článků popisujících vztah Malé dohody k Francii a Anglii, případně Malá dohoda a Janovská konference (7 článků).

Pokud se lze na výstřížkový archiv alespoň částečně spolehnout, pak je možné na poněkud strohých číslech pozorovat nárůst četnosti vydaných článků s tematikou Malé dohody. Ačkoliv nízký počet výstřížků v prvním roce je dán i absencí tehdy

⁵⁶ NA ČR: fond Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřížkový archiv I., sign. 300, kart. 585., Českoslov. a zahraniční tisk o vzniku Malé dohody z r. 1920, s. 1.

⁵⁷ Tamtéž, s. 5.

ještě nevycházejícího listu Prager Presse. V čele pozornosti stály zejména malodohodové konference, případně vztah Malé dohody k jinému státu, ať už se jedná o Polsko, Itálii či mocnosti jako Francie a Anglie.

4. Konkrétní události

V následujících podkapitolách se, jak již bylo zmíněno v úvodu, zaměřím na tři události, které sehrály významnou úlohu v historii Malé dohody, jelikož měly přímý význam buď na její vznik (první dvě události) anebo šlo o pokus o její upevnění v podobě Organizačního paktu (třetí událost). Pokusím se ukázat, jak se bezprostředně odrazily v dobovém tisku. Pro srovnání jsem zvolil články německých denně v Československu vycházejících listů z rozmanitého politického prostředí. Jak již bylo zmíněno v úvodu, jedná se o *Aussiger Tagblatt*, *Deutsche Landpost*, *Freiheit*, *Volksrecht*, *Reichenberger Zeitung* a *Vorwärts*.

Hlavní podmínkou výběru listů bylo, aby vycházely v době všech tří událostí.⁵⁸ Poměrně pestrý výběr pěti (resp. šesti) odlišných periodik by měl poskytnout dostatek materiálu k jejich analyzování a komparaci. Cílem je zjistit, zda se nějakým způsobem odlišovaly postoje novin k dané události. Nejdůležitější otázkou zůstává, jestli Malé dohodě věnovaly alespoň nějakou pozornost a také zda přinášely k dění komentáře či jen stručné informace. Bral jsem v potaz možné krátké zpoždění, které uběhlo od uskutečnění určité události a jejího zveřejnění v tisku, proto jsem zkoumal celá jednotlivá vydání novin den před každou událostí (což prokáže, zda redakce o události věděly dopředu), dále den, kdy se odehrála a také alespoň tři dny (v případě roku 1920 i čtyři dny) po události. V případě *Reichenberger Zeitung*, který měl denní i večerní vydání, jsem procházel oboje (v neděli a pondělí vycházel pouze jednou). Představím zde i zprávy nějakým způsobem se týkající Rumunska a Jugoslávie, abych zjistil, jak a co se o těchto „spojeneckých“ zemích psalo. Pro lepší zasazení do kontextu jsem u popisu každé události stručně načrtl i nejvýznamnější záležitosti plnící v té době stránky periodik.

U shrnutí každé události je uvedena také tabulka, která znázorňuje, kdy a v jakém listu vyšel článek týkající se Malé dohody, zároveň se z tabulky pozná i kdy deník nevyšel. V poznámce pod čarou bývají uvedeny některé důležité části článku v originálním znění. Nejedná se zde již o analýzu výstřižků, nýbrž o analýzu článků z celých vydání jednotlivých titulů.

---

⁵⁸ Podrobnější charakteristika jednotlivých deníků viz. příloha č. 2.

4.1. Událost 14. 8. 1920

První konkrétní událostí, kterou se zde zabývám v rozmezí 13. až 18. srpna, je datum uzavření spojenecké smlouvy mezi Československem a Jugoslávií. Smlouvu podepsal Edvard Beneš a jeho jugoslávský protějšek Momčilo Ninčić. Podpisem byl učiněn jeden z prvních kroků k formálnímu vzniku Malé dohody (Rumunsko tehdy ještě takovou smlouvu nepodepsalo). Oba státy se chtěly smlouvou zabezpečit proti Maďarsku a zachovat řád nastolený trianonskou mírovou smlouvou. Očekávalo se v budoucnu i zlepšení hospodářské a vojenské spolupráce mezi oběma signatářskými státy. „*Tajný dodatek stanovil ozbrojenou neutralitu smluvního partnera, pokud by se druhý signatář smlouvy rozhodl pro samostatnou preventivní akci.*“⁵⁹

Redakce novin tou dobou zaměstnávaly nejvíce popisy událostí týkající se rusko-polské války, tažení generála Wrangela (bělogvardějský velitel během ruské občanské války) nebo Třetí internacionály (jež měla právě v červenci a srpnu svůj II. kongres), případně pojednání o bolševismu.

4.1.1. Pátek 13. srpna

Aussiger Tagblatt (zdroj Čs. tisk. kancelář) přináší krátkou zprávu o včerejším (tj. 12. 8. 1920) odjezdu ministra zahraničí Beneše v doprovodu ministerského rady Strimpela a poručíka Hajného kolem šesté hodiny večerní do Bělehradu. Zmiňuje se také o účelu jeho cesty: „*Dr. Beneš využije svůj pobyt v Bělehradě, který je vypočten na několik málo dní, k výměně názorů o současné situaci ve střední Evropě.*“⁶⁰ Nicméně chybějí náznaky o uzavření jakékoliv dohody.

Velmi podobný článek přináší Volksrecht. Doplnuje pouze, že Beneš touto návštěvou oplácí návštěvu jugoslávských státníků a politiků na sokolském sletu. Opět chybí nějaký náznak uzavření spojenecké smlouvy.⁶¹ Vorwärts i Deutsche Landpost tento den o dění v Jugoslávii mlčely.

V listu Freiheit vychází článek (zdroj ministerstvo zahraničí) o ustanovení „definitivní“ podoby československých hranic. Vyslanec Osuský totiž 10. srpna podepsal

---

⁵⁹ Vladimír NÁLEVKA: Světová politika ve 20. století, Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s. 37.

⁶⁰ „*Minister des Aeussern Dr. Benesch ist gestern um 6 Uhr abends in Begleitung des Ministerialrates Strimpel und des Leutnants Hajny nach Belgrad abgereist. Dr. Benesch wird seinen Aufenthalt in Belgrad, der auf einige wenige Tage berechnet ist, zu einem Meinungsaustausche über die gegenwärtige Situation in Mitteleuropa benützen.*“ Aussiger Tagblatt, 13. 8. 1920, s. 5.

⁶¹ Volksrecht, 13. 8. 1920, s. 4.

kromě mírové smlouvy s Tureckem i mezinárodní dohodu nazvanou „Smlouva o hranicích“, ve které se stanovily hranice mezi Rumunskem a ČSR (územní spory však trvaly i nadále). Pět velmocí v ní uznalo „naši“ (jak stojí v něm. originálu) územní svrchovanost, určenou hranicemi, které jsou předepsány v mírových smlouvách s Německem, Rakouskem a Maďarskem.⁶² Večerní vydání Reichenberger Zeitung přebírá článek z Československé tiskové kanceláře odvolávající se na deník Temps. O Jugoslávii se tu hovoří pouze v souvislosti s tím, že Francie nabyla dojmu, že Velká Británie by chtěla uspořádat konferenci, na které by mělo být zastoupeno Německo s Jugoslávií, a kde by Francie byla donucena k revizi mírových smluv z Versailles a ztrátě záruk pro svou bezpečnost. Článek je zakončen tím, že Angličané by měli pochopit, že taková možnost musí rozčítit všechny Francouze bez ohledu na politické názory.⁶³

4.1.2. Sobota a neděle 14. až 15. srpna

V den podepsání smlouvy se neobjevila ve sledovaných novinách ani zmínka o Malé dohodě a jejích spojencích. Následující den vychází dva články týkající se Rumunska. První z nich uveřejněný v Reichenberger Zeitung se v nadpisu táže: *Také Rumunsko nechce žádnou válku?* Rumunsko totiž odpovědělo na návrh mírové smlouvy od sovětské vlády, že není s Ruskem ve válečném stavu, a proto nemůže začít mírové jednání. Současný mírový stav potřebuje už jen vládní uznání.⁶⁴ Druhý článek pochází z Deutsche Landpost a zmiňuje Rumunsko a Maďarsko s ohledem na německou menšinu.⁶⁵

4.1.3. Pondělí 16. srpna

Tento den přináší podrobnější informace o Benešově cestě do Jugoslávie. Aussiger Tagblatt (zdroj Čs. tisk. kanc.) popisuje příjezd československého ministra zahraničí v sobotu kolem třetí hodiny odpolední a uvítání od ministra Ninčice jménem jugoslávské vlády. Následně se

---

⁶² „[Gesandte Osuski hat] ...ausser dem türkischen Friedensvertrag auch den internationalen Vertrag, genannt „Vertrag über die Grenzen“ unterzeichnet, worin die fünf Grossmächte unsere Souveränität auf das Gebiet anerkennen...“ „Dieser Vertrag bestimmt auch die definitiven Grenzen zwischen der Tschechoslowakei und Rumänien...“ Freiheit, 13. 8. 1920, s. 2.

⁶³ „...Frankreich hat den Eindruck, England wolle mit Gewalt eine Konferenz zusammenbringen, auf der Deutschland und Jugoslawien vertreten sein sollen und auf der Frankreich gezwungen sein würde, die Revision des Friedensvertrages von Versailles über sich ergehen zu lassen, ...“ Reichenberger Zeitung, 13. 8. 1920, Abendausgabe, s. 1.

⁶⁴ „...Die rumänische Regierung hat auf die Note der Sowjetregierung betreffend die Friedensvorschläge geantwortet, Rumänien sei nicht im Kriegszustande mit Russland und könne daher auch keine Friedensverhandlungen mit Russland beginnen.“ Reichenberger Zeitung, 15. 8. 1920, s. 9.

⁶⁵ Deutsche Landpost, 15. 8. 1920, s. 2.

započala schůzka, na které se Beneš setkal s ministry Vesničem a Ninčicem, stejně jako s [československým] vyslancem Kalinou a zmocněncem ministerstva zahraničních věcí Popovičem. Měla srdečný průběh a pokračovala i v neděli. Benešovi se navíc dostalo i audience u regenta Alexandra a dnes (tj. pondělí) má v plánu projížďku na lodi „Alexander“. Následně pojedje zvláštním vlakem do Bukurešti.⁶⁶ O Rumunsku padá zmínka v souvislosti s odhalením a konfiskací zásilky zbraní z Francie, které se přes Bavorsko a Rumunsko měly dostat do rukou generála Wrangela.⁶⁷

4.1.4. Úterý 17. srpna

V Aussiger Tagblatt vychází článek, který se vrací do dob 1. světové války a souvisí s děním v Rumunsku, s názvem *Péče o vojáky někdejších Centrálních mocností, kteří se tehdy ocitli v rumunském zajetí*.⁶⁸ Poukazuje tu na špatné podmínky zejména maďarských zajatců a kritizuje se tehdejší rumunská vláda. Podle existujícího soupisu Říšské organizace pro válečné zajatce (Reichsorganisation der Kriegsgefangenen-Angehörigen) se zde uvádí, že z vojáků příslušejících k bývalé rakousko-uherské monarchii nepřežilo své zajetí přibližně 70 procent z nich. K nejhorším událostem docházelo zejména v táborech Sipotele a Mastacany, v druhém jmenovaném prý v únoru a březnu 1917 umíralo 8 až 25 mužů denně. Článek je označuje za hanbu (Schandmal) pro tehdejší odpovědnou rumunskou vládu.

Reichenberger Zeitung naproti tomu ve svém denním vydání informuje o Jugoslávii, konkrétně o osudu „reformního“ kněžstva v Jugoslávii. Sdělil, že záhřebský arcibiskup Bauer pohrozil trestem pro duchovní, kteří v dopise požadovali zrušení celibátu, pokud nestáhnou své podpisy. Následně mnozí „reformisté“ uposlechli a podpisy stáhli. Podobně dle článku postupovali proti reformistům i biskupové v dalších jugoslávských diecézích.⁶⁹ Ve večerním vydání Reichenberger Zeitung (zdroj Čs. tisk. kancelář) se stručně píše, že se rumunský

---

⁶⁶ „...Minister des Aeussern Dr. Benesch ist am Samstag um 3 Uhr nachmittags in Belgrad angekommen. Auf dem Bahnhof wurde der Minister vom südslawischen Minister Nincic im Namen der Regierung begrüsst. Gleich nachmittags wurde eine Beratung im Ministerratspräsidium abgehalten, an der sich ausser Benesch die Minister Vesnic, Nincic, Gesandte Kalina und der Bevollmächtigte des Aussenministeriums Popovic beteiligten...“

„Heute wird Doktor Benesch auf dem Schiffe „Alexander“ nach Turn Severin und dann mittelst Sonderzuges nach Bukarest reisen.“ Aussiger Tagblatt, 16. 8. 1920, s. 7.

⁶⁷ Reichenberger Zeitung. 16. 8. 1920, Abendausgabe, s. 3.

⁶⁸ Aussiger Tagblatt 17. 8. 1920 s. 3-4.

⁶⁹ „(Schicksal der Reformgeistlichen in Jugoslawien.) Erzbischof Dr. Bauer von Agram hat jenen Geistlichen, welche an ihn eine Zuschrift richteten, in welcher sie die Aufhebung des Zölibates, des Breviers u. a. verlangten, die Suspension (Enthebung vom Amte) angedroht, wenn sie ihre Unterschriften nicht zurückziehen wollten...“ Reichenberger Zeitung, 17. 8. 1920, s. 7.

ministerský předseda vyjádřil v poslanecké sněmovně ke zprávě o pokračování sovětsko-rumunských jednání.⁷⁰

4.1.5. Středa 18. srpna

Tento den je na zprávy o Malé dohodě relativně bohatý, jelikož tři ze šesti sledovaných novin (kromě Deutsche Landpost, Freiheit a Vorwärts) o ní psaly. Některé dokonce i více článků najednou. Aussiger Tagblatt (zdroj Čs. tisk. kancelář) cituje krátký článek z listu Narodno Delo, které hlásí: „z bělehradského úředního zdroje, že česko-slovensko-jugoslávská konvence nemá jen obranný charakter, nýbrž má mnohem hlubší význam a obsahuje další podklady.“⁷¹ V tomtéž deníku se lze dočíst o *Srdečné shodě mezi Prahou a Bělehradem*, (zdroj Čs. tisk. kancelář) neboť v pondělí byl v důstojnickém klubu uspořádán banket na počest ministra Beneše, kterého se zúčastnili ministerský předseda Vesnič, zástupce nepřítomného ministra zahraničí Ninčiče, stejně jako členové vlády a jugoslávský vyslanec v Praze Ivan Hribar. Ministerský předseda Vesnič při té příležitosti pronesl přípitek, v němž mimo jiné řekl: „...musíme dnes na sebe vzít těžké úkoly zachování mírového prostoru kolem nás [ČSR a Jugoslávie – pozn. autora] a zajištění pro tento účel nezbytných opatření. Nestrpíme ale také žádný zvrat stavu, jenž se ustavil podepsáním smluv na mírové konferenci. Jsme přesvědčeni, že společně prožité strasti pod útlakem Habsburků nás vzájemně sblížily ještě více než naše sláva a náš společný původ. Oba naše národy budou proto výslovně zdůrazňovat naše spojenectví a navážeme těsnějším semknutím, aby Evropa viděla, že dva různé slovanské národy chtějí býti v srdečném porozumění k uklidnění Evropy...“⁷² Následuje vyjádření touhy po spolupráci na svobodné a demokratické Evropě a nezapomíná ani na „velké“ spojení.

Reichenberger Zeitung stejně jako Freiheit přináší poněkud jiné informace ve dvou článcích (Reichenberger Zeitung uvádí na rozdíl od listu Freiheit jako zdroj pro oba články Čs. tisk. kancelář, jinak jsou jejich zprávy téměř totožné). Oba jsou zahrnuty pod titulkem

⁷⁰ „...In der Bukarester Abgeordnetenversammlung erklärte der Ministerpräsident, dass die Nachricht von der Wiederaufnahme der Verhandlungen zwischen den Sowjets und Rumänien auf Wahrheit beruhe.“ Reichenberger Zeitung, 17. 8. 1920, Abendausgabe, s. 2.

⁷¹ „Narodno Delo meldet aus Belgrader amtlicher Quelle, dass die tschecho-slowakisch-südslowakische Konvention nicht nur defensiven Charakter habe, sondern von viel tieferer Bedeutung sei und weitere Grundlagen besitze.“ Aussiger Tagblatt, 18. 8. 1920, s. 6.

⁷² „...müssen wir heute die schweren Aufgaben der Bewahrung des Friedensrings um uns und der Sicherung der für diesen Zweck notwendigen Massnahmen auf uns nehmen. Wir werden aber auch keine Gefühle des Umsturzes des Zustandes dulden, wie er durch die auf der Friedenskonferenz unterschriebenen Verträge geschaffen worden ist. Wir sind überzeugt, dass die gemeinschaftlich unter dem Drucke der Habsburger durchgelebten Leiden uns noch mehr als unser Ruhm und unsere gemeinsame Abstammung einander genähert haben. Unsere beiden Nationen werden daher nachdrücklich unsere Bundesgenossenschaft betonen und uns enger zusammenschliessen, um Europa zu zeigen, dass zwei andere slawische Völker in herzlichem Einvernehmen zur Beruhigung Europas ...“ Aussieger Tagblatt, 18. 8. 1920, s. 5.

Bělehradská cesta Dr. Beneše. V prvním cituje sdělení ministra Edvarda Beneše novinářům v Bělehradě o zbytečnosti Dunajské konfederace, o které mluví mnozí lidé v Evropě, neboť i bez ní bude mír a pořádek ve střední Evropě zachován. Dále ministr potvrdil neutralitu ČSR v rusko-polské válce a mimo jiné prohlásil: „*nepřejeme si žádné dobrodružství, ale budeme bránit soudržnost našeho území do posledního dechu.*“⁷³ V druhém článku je zachycena Benešova odpověď na Vesničův přípitek. Chce si s Vesničem vyměňovat názory a pohledy na problémy v souvislosti s válkou na východě a také se společně radit o minulosti a budoucnosti, zbytek je prakticky totožný s Vesničovým projevem o soužití dvou slovanských národů a nutnosti neopomenout „velké“ spojení.⁷⁴

Teprve Volksrecht (zdroj Laibacher Korrespondenz Büro neboli Lublaňská zpravodajská kancelář) přináší Benešův projev k novinářům o hlavním účelu jugoslávsko-československé konvence (tento článek vychází ve stručnější podobě i v Reichenberger Zeitung, kde ale navíc popisuje i Benešovu odpověď na otázku jakéhosi reportéra, podle níž nebylo jednáno o rovnováze na Balkáně a jako zdroj uvádí Čs. tisk. kancelář), která má zajistit realizaci mírové smlouvy, v první řadě trianonské. „*Proti této smlouvě se ženou pouze Maďaři, kteří jsou orientálním a expanzivním národem...*“ Je podle něj nutné vymezit jisté hranice, aby byli Maďaři přesvědčeni o trvalosti současných okolností. „*...Smlouva ze St. Germain ohrožena není, protože Rakousko už neznamená hrozbu. Německo potřebuje deset let, aby se zotavilo, a mezitím se musí malé státy střední Evropy zařídit.*“ Dále hovoří i o nezbytnosti řešení vnitřních problémů, aby oba národy získaly pocit bezpečí. Tato záležitost se netýká podle něj jen obou národů, nýbrž také evropské otázky. Konstatuje, i přes rozmanité potíže, dobrou vnitřní situaci Československa.⁷⁵ Následuje naprosto stejný článek, který vyšel již 15. srpna v Reichenberger Zeitung (viz výše) o rusko-rumunském jednání, kde se píše o odpovědi rumunské vlády na sovětskou nótu. Liší se pouze v názvu (v tomto případě *Rusko a Rumunsko*) a uvedením zdroje, což je agentura Damian.⁷⁶

⁷³ „...wir wünschen keine Abenteuer, aber wir werden die Integrität unseres Gebietes bis zum letzten Atemzuge verteidigen.“ Reichenberger Zeitung, 18. 8. 1920, s. 8. Srov. Freiheit, 18. 8. 1920, s. 2.

⁷⁴ „Minister Benesch erwiderte auf einen Trinkspruch der Herrn Wesnitsch: Im Osten wütet der Krieg und unter diesen Umständen ist unsere Mission zu Ihnen gekommen, um alle diese Probleme gemeinsam mit Ihnen zu prüfen und unsere Anschauungen mit denen, welche Sie selbst über diese Frage haben, auszutauschen, um gemeinsam mit Ihnen über die Vergangenheit und Zukunft zu beraten...“ Freiheit, 18. 8. 1920, s. 2. Srov. Reichenberger Zeitung, 18. 8. 1920, s. 8.

⁷⁵ „...Dr. Benesch erklärt, gegenüber Journalisten, der Hauptzweck der südslavisch-tschechoslovakischen Konvention sei, die Durchführung der Friedensverträge zu sichern. Der Vertrag von St. Germain sei nicht gefährdet, da Österreich keine Gefahr mehr bedeute. Deutschland brauche zehn Jahre, um sich zu erholen, und inzwischen müssten sich die kleinen Staaten Mitteleuropas einrichten. Die Konvention beabsichtige in erster Reihe die Durchführung des Vertrages von Trianon zu sichern. Gegen diesen Vertrag rennen nun aber die Magyaren, die ein orientalisches, expansives Volk seien, ...“ Volksrecht, 18. 8. 1920, s. 2. Srov. Reichenberger Zeitung, 18. 8. 1920, s. 8.

⁷⁶ Volksrecht, 18. 8. 1920, s. 2.

4.1.6. Shrnutí první události

Na výše uvedeném jsem doložil, že zprávu o Benešově cestě do Jugoslávie a Rumunska⁷⁷ či zprávy o dění v jedné z těchto dvou zemí, lze najít alespoň v některých sledovaných novinách prakticky každý den. Zato přímých zmínek o Malé dohodě je podstatně méně, jak dokazuje následující tabulka č. 1.

1920	13. 8.	14. 8.	15. 8.	16. 8.	17. 8.	18. 8.
Aussiger T.	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ne	Ano
Volksrecht	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ne	Ano
R. Ztg. den.	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ano
R. Ztg. več.	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ne	Ne
Vorwärts	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ne
D. Landpost	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ne
Freiheit	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ne

Tabulka č. 1

Na první pohled je z ní patrné, že podepsání spojenecké smlouvy vzbudilo pozornost až čtvrtý den od jejího podpisu. Větší zájem vzbudila spíše samotná Benešova cesta. Nicméně pokud by se do tabulky zařadily i zmínky o ní, vypadala by situace trochu lépe. Ačkoliv noviny o ní informovaly, chápaly ji jako pouhou státnickou návštěvu. To je také důvod, proč není zařazena do tabulky, kde zůstaly vlastně jen články o podepsání spojenecké dohody. Ani v nich ale nikde nepadá pojem „malá dohoda“, jež byl poprvé použit již v únoru 1920.

Noviny Benešovu cestu či dění v Jugoslávii a Rumunsku popisují stručně, bez jakýchkoliv výraznějších vlastních komentářů. Dá se říci, že je popisují velmi neutrálně. Nějakou kritiku nalezneme alespoň v Aussiger Tagblatt v souvislosti s chováním rumunské vlády k válečným zajatcům a jediný tento deník vyjadřuje pochybnost (ačkoliv v převzatém článku) o „pouze“ mírovém poslání smlouvy mezi ČSR a Jugoslávií.

O tom, že by měla být tato smlouva podepsána dopředu, žádný sledovaný list nepíše, ačkoliv některé (Aussiger Tagblatt či Volksrecht) píší o Benešově cestě do Jugoslávie, kterou vysvětlují jako potřebu výměny názorů či oplátku návštěvy jugoslávské. Nasvědčovalo by to skutečnosti, že o záměru podepsat spojeneckou smlouvu nevěděly. O smyslu konvence se mohl případný čtenář dozvědět až čtvrtý den po jejím podepsání z listů Volksrecht a denního vydání Reichenberger Zeitung.

Dvoje noviny o cestě Beneše či podpisu smlouvy ve sledovaném období nenapsaly nic. Tehdy ještě německé sociálnědemokratické Vorwärts a také agrárnícké Deutsche

⁷⁷ O jeho cestě podrobněji Jindřich DEJMEK: Edvard Beneš, část I., Karolinum, Praha 2006, s. 282-285.

Landpost. Vorwärts totiž zaměstnávaly zprávy o Třetí Internacionále, o probíhající rusko-polské válce či různé výzvy k pracujícím. Deutsche Landpost se v té době zaobíral spíše vnitropolitickým děním. List Freiheit sice nepíše o podepsání spojenecké smlouvy, zato alespoň informoval o Benešově cestě.

Co se týče dění v samotné Jugoslávii, tak kromě Benešovy návštěvy se o ní příliš nepsalo. V souvislosti s Rumunskem bylo nejvíce skloňováno jednání s Ruskem o vzájemných vztazích.

Hlavní zdroj zpráv představovala Československá tisková kancelář a ojediněle i další, např. agentura Damian či zdroj označený zkratkou Laib. Kor.-B., tedy Lublaňská zpravodajská kancelář. Ve většině případů zdroje však nebyly ani uvedeny. Co se týče umístění výše zmíněných článků, tak na úvodní stranu jich velké množství neproniklo. Početně největší výskyt zpráv o Benešově cestě či spojenecké dohodě nalezneme na druhé straně, která stále ještě byla pokládána za „perspektivní“, jelikož se sem většinou umísťovaly - stejně jako na úvodní stranu - důležité zprávy.

4.2. Událost 23. 4. 1921

Druhým významným datem z hlediska Malé dohody, které jsem zvolil pro zkoumání bezprostředních ohlasů v tisku, se stalo uzavření další spojenecké smlouvy, tentokrát mezi Rumunskem a Československem. Podepsal ji československý vyslanec Ferdinand Veverka a Take Ionescu. Doplněna byla vedle toho o tajný dodatek, podle nějž se československá strana zavazovala nebránit dodávkám Rumunsku v případě jeho konfliktu s Ruskem.⁷⁸ Po ní v krátké době následovalo podepsání spojenecké smlouvy i mezi Jugoslávií a Rumunskem, čímž byly spojenecké vztahy mezi jednotlivými členy Malé dohody definitivně vzájemně provázány. Proces vzniku Malé dohody tak byl po formální stránce dokončen.

Nyní se zaměřím na bezprostřední ohlasy ve vybraném tisku v rozmezí od 22. do 26. dubna 1921. Ani zde neopomenu zmínit také zprávy nějakým způsobem se dotýkající Jugoslávie a Rumunska.

Noviny v těchto dnech přinášely informace o jednáních amerického prezidenta Hardinga s německými zástupci o otázce platby německých reparací, o československých legionářích, o vztahu dohodových velmocí a Německa. Zejména levicové listy se zabývaly otázkami socialismu v Československu či přípravami na blížící se Svátek práce prvního máje.

---

⁷⁸ Jindřich DEJMEK: Edvard Beneš, část I., Karolinum, Praha 2006, s. 299.

4.2.1. Pátek 22. dubna

V *Aussiger Zeitung* vyšel poměrně dlouhý článek o hospodářství a politice Československa, ve kterém se informuje o setkání spolku československých exportérů a importérů v Praze. Při té příležitosti pronesl generální sekretář spolku profesor Komárek řeč v českém jazyce, jejíž záznam je v článku uveden, a v němž mimo jiné padá i zmínka o Malé dohodě: „...žijeme v době, kdy si každý stát hledá nové odbytiště. Vítězné státy pracují na propracovaném plánu: izolovat Rusko (což se jim politicky s pomocí Polska a Malé dohody podařilo) a hospodářsky zničit Německo...“ Dále následuje zajímavá úvaha vyjadřující rozporuplné Komárkovy pocity: „...jsme vítězným státem na straně Dohody v boji proti Německu, ale na druhé straně jsme součástí poraženého státu a nyní trpíme tím, že musíme hospodářsky bojovat proti Německu.“ Článek končí kritikou nedostatečného dopravního spojení Československa se sousedními státy, například když je potřeba dopravit zboží do sousedního Rumunska, musí se nejprve dopravit do Hamburku a odtud do Konstantinopole a dalších měst, než se dostane na místo určení. Profesor Komárek také tvrdil, že chybějící spojení s východem, bude působit nesmírné ztráty v konkurenčním boji s Německem.⁷⁹

Reichenberger Zeitung ve svém denním vydání cituje článek z jugoslávského deníku *Rječ*, ve kterém Karel Kramář uvažuje o budoucí slovanské politice a samozřejmě i o Malé dohodě. Kramář považuje za hlavní cíl Slovanů vytvoření slovanské konfederace (*Konföderation*). Malá dohoda je podle něj jen náhradou za velké a silné Rusko a jejím cílem je zabránění restaurace Habsburků. „Silné Rusko bylo by silnější ochranou a již existencí Ruska by se otázka restaurace sama vyřešila.“⁸⁰

V *Deutsche Landpost* vycházejí dva články týkající se Jugoslávie. První dokonce na úvodní straně o tom, že Jugoslávie převezme od Itálie několik menších ostrovů.⁸¹ Druhý informuje o poklesu cen jugoslávského obilí v důsledku zákazu jeho vývozu.⁸²

---

⁷⁹ „...wir leben in einer Zeit, wo jeder Staat sich neue Absatzgebiete sucht. Die Siegerstaaten arbeiten nach einem durchgearbeiteten Plan: Russland zu isolieren (was ihnen politisch mit Hilfe Polens und der Kleinen Entente gelungen ist), und Deutschland wirtschaftlich zu vernichten...“ „...Wir sind ein Siegerstaat an der Seite der Entente im Kampfe gegen Deutschland, aber auf anderen Seite ein Teil eines besiegten Staates und leiden nun darunter, dass wir wirtschaftlich gegen Deutschland kämpfen[müssen]...“ *Aussiger Zeitung*, 22.4.1921, s. 2.

⁸⁰ „Als das nächste Ziel des Slawentums betrachtet Doktor Kramarsch eine slawische Konföderation. Das neue Russland werde ein agrarisch demokratisches Land sein und hiezu werde es von unten aus kommen, da man sich auf die russische Intelligenz nicht verlassen könne. Die kleine Entente ist nur ein Ersatz für ein grosses und starkes Russland und ihr Ziel ist, die Restaurierung der Habsburger zu verhindern. Ein starkes Russland wäre ein stärkerer Schutz und schon durch die Existenz Ruslands wäre die Restaurierungsfrage von selbst gelöst.“ *Reichenberger Zeitung*, 22. 4. 1921, s. 2.

⁸¹ *Deutsche Landpost*, 22. 4. 1921, s. 1.

⁸² *Tamtéž*, s. 4.

4.2.2. Sobota 23. dubna

V den podpisu spojenecké smlouvy přináší *Aussiger Zeitung* článek s názvem *Rumunsko se připojuje k sankcím* čerpající ze sdělení Čs. tiskové kanceláře o tom, že rumunská sněmovna schválila (112 ku 65 hlasům) zákon o 50 % poplatku z německého importu.⁸³

Reichenberger Zeitung se na úvodní straně ptá v článku *Také Česko-Slovensko proti Německu?* a odvolává se na článek z „*Revue für auswärtige Politik*“ (vydávané ministerstvem zahraničí), který píše o londýnské konferenci, na níž se hledalo řešení otázky německých reparací. Navíc tehdy panovaly vyostřené vztahy Německa s Francií a v té souvislosti je zde zmíněno i Rumunsko a Jugoslávie, které se jako Polsko a dohodové země postavily na stranu Francie, stejně jako se na ni údajně musí postavit i Česko-Slovensko. Článek je spíše úvahou o zaujetí postoje k reparacím.⁸⁴

Vorwärts se zabývá československým zahraničním obchodem a také přináší záznam projevu prof. Komárka na setkání spolku československých importérů a exportérů. Jedná se tedy o velmi podobný článek tomu, který o den dřív vyšel v *Aussiger Tagblatt*. Ačkoliv i zde se píše o tom, jak profesor Komárek řečnil o stavu zahraničního obchodu, jehož stav je podle něj den ode dne horší a opět se zde opakuje potřeba dobrého spojení s východem. *Vorwärts* však klade velký důraz na potřebu dobrých vztahů s Ruskem a potřebu hospodářského pronikání do tamního prostoru.⁸⁵ Dokonce odhazuje svůj odstup a píše, že je zvědavý na postup československé vlády v této záležitosti. Naproti tomu *Aussiger Tagblatt* o Rusku téměř mlčí, ale zase zmiňuje Malou dohodu, s jejíž pomocí se dohodovým mocnostem podařilo politicky izolovat Německo.

4.2.3. Neděle a pondělí 24. až 25. dubna

Žádný článek, který by popisoval dění kolem Malé dohody či výraznější zprávy o Rumunsku či Jugoslávii 24. dubna, nevyšel. Je třeba vzít v potaz, že ten den byla neděle a dvoje (*Aussiger Tagblatt*, *Volksrecht*) ze šestice novin nevyšly.

Podobná situace nastává i o den později, kdy nevycházely noviny *Freiheit*, *Vorwärts* a *Deutsche Landpost*. Pouze v *Aussiger Tagblatt* najdeme článek

---

⁸³ *Aussiger Tagblatt*, 23. 4. 1921, s. 6.

⁸⁴ „*Es ist nicht zu bezweifeln, dass wir eine politische Isolierung absolut nicht vertragen und so, wie sich in dieser oder jener Form nicht nur die Ententestaaten, sondern auch Rumänien, Polen, Südslawien an die Seite Frankreichs stellen, sich auch die Tschecho-Slowakei zu Frankreich stellen muss.*“ *Reichenberger Zeitung*, 23. 4. 1921, Abendausgabe, s. 1.

⁸⁵ *Vorwärts*, 23. 4. 1921, s. 6.

o československo-rumunských hranicích, „z Ungvaru⁸⁶ je hlášeno: Před časem vedená jednání v Maramarosszigetu⁸⁷ ohledně stanovení hranic mezi Podkarpatskou Rusí a Rumunskem nevedla jak je známo k žádnému úspěchu,” a proto jednání následně pokračovala na pražském ministerstvu zahraničí. Za československou stranu jednal ministr zahraničí Beneš a referent politického oddělení Dvorský, za rumunskou stranu plukovník Maxim a rumunský konzul v Praze Frajilianu. Československá strana se při nich odvolávala na hranice stanovené mírovou smlouvou a žádala zpět území, které bylo obsazeno Rumuny. Naproti tomu si rumunská vláda přála, aby Československo uznalo určité části obývané Rumuny za rumunské území.⁸⁸ V druhém krátkém článku s názvem *Ochranná známka* (Markenschutz) v Jugoslávii se hovoří o tom, že úřední jednání při přihlášení ochranné známky v Jugoslávii bude blíže určeno §110, §111, §112, §113 a §156 královského nařízení z 15. listopadu 1920 (otištěného v Amtsblatt des Königreiches ze dne 27. listopadu 1920, č. 265).⁸⁹

4.2.4. Úterý 26. dubna

V tisku se objevila zpráva, že v neděli odpoledne došlo v Bukurešti k podpisu československo-rumunské obchodní smlouvy (Handelsvertrag), o spojenecké smlouvě zde však nepadá zmínka. Stručný článek o tom nalezneme v Aussiger Tagblatt až na šesté straně. Zdrojem je pro něj Čs. tisk. kancelář s odvoláním na zpravodajské oddělení ministerstva zahraničí a citující list Dacia. Obchodní smlouvu podepsal rumunský ministr zahraničí Ionescu a československý vyslanec Veverka.⁹⁰ Stejně o tom informuje i Reichenberger Zeitung, opět se odvolávající na zpravodajské oddělení ministerstva zahraničí.⁹¹ V těchto novinách vyšel i článek o Jugoslávii (zdroj Čs. tisk. kancelář) opírající se o Jugoslávský tiskový úřad, který hlásí: „rakouská vláda učinila návrh jugoslávské vládě, ustavit delegaci,

---

⁸⁶ V českém jazyce Užhorod.

⁸⁷ Město na SZ Rumunska, v českém jazyce se používá název Siget.

⁸⁸ „... Die vor einiger Zeit in Maramarossziget geführten Verhandlungen betreffend die Festsetzung der Grenzen zwischen Karpathorussland und Rumänien führten bekanntlich zu keinem Ergebnis, so das die Verhandlungen am 20. d. im Prager Ministerium für Aeusseres fortgesetzt wurden.“ Aussiger Tagblatt, 25. 4. 1921, s. 3. Československo se později území ve prospěch Rumunska zřeklo.

⁸⁹ Aussiger Tagblatt, 25. 4. 1921, s. 6-7.

⁹⁰ „Bukarest, 26. April. (Tsch. P. B.) Wie die „Dacia“ meldet, wurde Sonntag nachmittags vom Minister des Aeussern Take Jonescu und vom tschechoslowakischen Gesandten Dr. Veverka der rumänisch-tschechoslowakische Handelsvetrag nach seinem vollen Inhalte unterfertigt. (Nachrichtenabteilung des Min. d. Aeussern).“ Aussiger Tagblatt, 26. 4. 1921, s. 6.

⁹¹ Reichenberger Zeitung, 26. 4. 1921, Abendausgabe, s. 3.

...která by se zúčastnila počátkem května konference v Klagenfurtu⁹² o urovnání styků mezi Rakouskem a Jugoslávií.“⁹³

Deník Volksrecht přináší další informace o jednání v rumunské sněmovně o zavedení poplatků na německý import, o čemž již dříve informoval Aussiger Tagblatt. Tentokrát sděluje, že zavedení poplatků schválil i senát (66 hlasy ku 9). A tak zákon schválený oběma zákonodárnými sbory nabývá právní účinnost od 1. května.⁹⁴

Vorwärts zase v článku s názvem *Místo práce – trest vězení pro lidi bez práce* píše, že rumunský senát v brzké době přijme zákon o potrestání tuláctví. Deníku se tento zákon nelíbí, neboť „*smyslem tohoto zákona je, aby každý nezaměstnaný mohl být libovolně zařazen do kategorie tulák a mohl být potrestán, nezamýšlí nic jiného, než terorizovat a zastrášovat nezaměstnané.*“⁹⁵ Následuje krátká informace, že rumunská sněmovna schválila 50% poplatek z německého dovozu.⁹⁶ Jde tedy o tutéž informaci, kterou zveřejnil již 23. dubna Aussiger Tagblatt.

4.2.5. Shrnutí druhé události

Novinové články ve zkoumaných pěti dnech příliš zpráv o Malé dohodě nepřinesly. Přímou zmíněna byla pouze ve dvou článcích, které však neinformovaly o podpisu spojenecké smlouvy mezi Rumunskem a Československem. První zmínku o Malé dohodě nalezneme v demokratickém svobodomyšlném listu Aussiger Tagblatt pouze v reprodukovaném projevu prof. Komárka o našem zahraničním obchodu v souvislosti s izolací Ruska. Zajímavé je, že v podobném článku v komunistickém Vorwärts už zmínka o Malé dohodě chyběla. Druhá zmínka o Malé dohodě se nachází v listu Reichenberger Zeitung v osobní úvaze Karla Kramáře o tom, že Malá dohoda je pouhou náhražkou silného demokratického Ruska, které by podle něj bylo větší zárukou zabránění restaurace Habsburků. Další dva články (v Reichenberger Zeitung na třetí a Aussiger Tagblatt až na šesté straně) informovaly o Malé dohodě jen nepřímo, když s odvoláním na zpravodajské oddělení Ministerstva zahraničních

---

⁹² Česky Celovec.

⁹³ „(Tsch. P. B.) Das Südslawische Pressbureau meldet: Die österreichische Regierung machte der jugoslawischen Regierung den Vorschlag, Delegierte zu ernennen, welche anfangs Mai in Klagenfurt eine Konferenz über die Regelung des Verkehrs zwischen Österreich und Jugoslawien abhalten sollen.“ Reichenberger Zeitung, 26. 4. 1921, Abendausgabe, s. 4.

⁹⁴ Volksrecht, 26. 4. 1921, s. 3.

⁹⁵ „Statt Arbeit – Kerkerstrafe für Arbeitslose. Der Senat in Bukarest wird in kurzer Zeit einen Gesetzentwurf über Bestrafung der Landstreicherei annehmen...“ „...und bezweckt nichts anderes als die Terrorisierung und Einschüchterung der Arbeitslosen.“ Vorwärts, 26. 4. 1921, s. 3.

⁹⁶ Vorwärts, 26. 4. 1921, s. 3.

věci zveřejnily uzavření obchodní smlouvy mezi ČSR a Rumunskem o den později. V tabulce č. 2., která ukazuje zmínky o Malé dohodě, jsou zahrnuty i dva posledně jmenované články.

1921	22. 4.	23. 4.	24. 4.	25. 4.	26. 4.
Aussiger T.	Ano	Ne	Nevyšel	Ne	Ano
Volksrecht	Ne	Ne	Nevyšel	Nevyšel	Ne
R. Ztg. denní	Ano	Ne	Ne	Nevyšel	Ne
R. Ztg. več.	Ne	Ne	Nevyšel	Ne	Ano
Vorwärts	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne
D. Landpost	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne
Freiheit	Ne	Ne	Ne	Nevyšel	Ne

Tabulka č. 2

Samotného Rumunska a Jugoslávie se tak či onak týkalo 10 článků, v nichž se uvádějí převážně informace z oblasti hospodářství. Často se jednalo jen o krátké články, umístěné nejvíce na třetí straně (4 případy). Nejčastěji zmiňovaným tématem bylo uvalení sankcí na německý dovoz do Rumunska (3 články v Aussiger Tagblatt, Volksrecht a Vorwärts). Jinak se již deníky v tématech sdělovaných informací lišily. Jediný Aussiger Tagblatt přinesl zprávu o československo-rumunském jednání o hranicích a o ochranné známce v Jugoslávii. Pouze Deutsche Landpost informoval o poklesu cen obilí v Jugoslávii, a také že Jugoslávie převezme několik malých italských ostrovů. Pouze Aussiger Tagblatt dával na vědomost úpravu řízení o ochraně obchodní známky v Jugoslávii, Reichenberger Zeitung hovořil o nabídce na jugoslávsko-rakouské jednání. A konečně Vorwärts informoval o situaci lidí bez práce v Rumunsku, když vyjádřil nelibost vůči novým nařízením, které podle něj znamenají šikanování lidí bez práce.

Je nasnadě, proč se v těchto dnech o Malé dohodě příliš nepsalo. Svou roli zde mohl sehrát nezájem, nevědomost či prostě menší význam, který jednotlivé redakce podepsání spojenecké smlouvy přisoudily, případně i malý časový odstup.

Nejčastější uvedený zdroj zpráv představovala Československá tisková kancelář.

4.3. Událost 16. 2. 1933

Poslední z třetice událostí, kterými se budu hlouběji zabývat, je přijetí takzvaného Organizačního paktu, jenž měl usilovat především o upevnění postavení Malé dohody na mezinárodní scéně, o její větší semknutí a zlepšení vzájemné hospodářské spolupráce. Měl tak vzniknout pevný spojenecký blok, který by čelil vlivu velmocí při rozhodování o dění ve střední Evropě. Je třeba předem říci, že tento plán zcela nevyšel. K jeho podpisu došlo na konferenci Malé dohody v Ženevě.

Předmětem bádání budou tentokrát dny v rozmezí 15. až 19. února 1933. Z důvodu velké podobnosti článků v listech německých sociálních demokratů Freiheit a Volksrecht, je pozornost věnována pouze vícestránkovému deníku Volksrecht.

Stránky novin tehdy nejvíce plnil např. atentát na amerického prezidenta Roosevelta (spáchaný 15. 2. 1933, v jehož důsledku zemřel starosta Chicaga Antonín Čermák), japonsko-čínský konflikt, ženevská odzbrojovací konference, nástup nacistů k moci (Hitler se stal 30. ledna německým kancléřem), příprava voleb v Německu a také Hirtenbergská aféra, v níž šlo o zásilku italských zbraní a která vzbudila nelibost Malé dohody. Jak se ukáže v následujícím textu, bude o ní zmínka padat velmi často.

4.3.1. Středa 15. února

Na úvodní stránce téměř všech sledovaných listů (s výjimkou Deutsche Landpost) lze najít alespoň jeden článek informující o Malé dohodě. Aussiger Tagblatt přináší dokonce dva články pod souhrnným názvem *Od Gdyně (Gdingen) do Soluně (Saloniki). Rozšíření Malé dohody – fronta proti Itálii*. První z nich krátce informuje o tom, že včera (tj. 14. února) zasedala v Ženevě konference Malé Dohody, na níž se rokovalo o rozšíření paktu Malé dohody.⁹⁷ Druhý s podtitulem *Paříž velmi spokojena*, hovoří o pařížském tisku, který je spokojený s pevnějším semknutím (Zusammenschluss) Malé dohody oznámeného již před delší dobou. „Zúčastněné státy jsou chváleny za to, že v budoucnu nejen v otázce odzbrojení, nýbrž také ve všech důležitých politických otázkách, chtějí postupovat jednotně. Usnesení těchto tří ministrů zahraničních věcí, které bylo sestaveno v Ženevě, aby dalo novému semknutí pevné základy, se vztahuje nejen na hospodářskou situaci ve střední Evropě, ale také na celkovou obnovu Evropy a na otázky budoucí světové konference o hospodářství.“⁹⁸ List

⁹⁷ „Gestern ist in Genf die Konferenz der Kleinen Entente zusammengetreten, deren Beratungen einer Ausdehnung des Paktes über die Organisation der Kleinen Entente gelten.“ Aussiger Tagblatt, 15. 2. 1933, s. 1.

⁹⁸ „Pariser Presse ist über den schon vor längerer Zeit angekündigten festeren Zusammenschluss der Kleinen Entente sehr befriedigt. Man lobt die beteiligten Staaten, dass sie in Zukunft nicht nur in der Abrüstungsfrage,

dále píše, jak je důležité, že se Jugoslávie a Rumunsko odhodlaly, mezi oběma zeměmi zřídit most přes Dunaj. Přináší i názor dvou francouzských deníků, z nichž cituje. Prvním je *Petit Parisien*, který hovoří o linii Gdyně – Soluň, odtud název článku, jež by mohla představovat pojitko mezi Polskem a Malou dohodou, a z deníku *Echo de Paris*, který si správně povšiml změny orientace Malé dohody, jež se podle něj dosud zaměřovala výlučně proti Maďarsku a nyní čelí italské hrozbě. Proto si také všimá plánovaného mostu přes Dunaj, který má vytvořit spojení nezávislé na Itálii, Maďarsku i Bulharsku.⁹⁹

Volksrecht přináší o Malé dohodě poněkud odlišnou zprávu v článku s názvem *Organizační pakt Malé dohody vypracován v Ženevě*. Přináší znění oficiální zprávy vydané 14. února v 9 hodin večer v hotelu „De Bergues“ o tom, že se dnes (tj. 14. 2.) od 16 do 20:30 hodin konala porada tří ministrů států Malé dohody. Ve smyslu usnesení přijatého v Bělehradě v prosinci 1932 byl na ní vypracován Organizační pakt Malé dohody, který umožňuje třem státům, počínat si jako jednotný mezinárodní organismus.¹⁰⁰ Dále se zde hovoří, že byla uzavřena politická část nového paktu a také, že porady ministrů zahraničí států Malé dohody o hospodářských otázkách budou ještě ten večer a zítra pokračovat. O Rumunsku Volksrecht krátce píše v souvislosti se stávkou tamních železničářů. Téměř 2000 pracovníků se zabarikádovalo na pracovišti ve městě Kluž (v německém jazyce Klausenburg) a vzalo jako rukojmí deset inženýrů. Veškeré dělnictvo se podle článku zdá připraveno ke stávce ze solidarity (der Sympathiestreik).¹⁰¹ O stávce píše také *Deutsche Landpost*, který zprávu mimo jiné rozšiřuje o informaci, že ozbrojení dělníci neustále hlídají bránu do závodu a v Kluži panuje velké napětí z postupu vlády a zásahu vojska a policie proti stávce.¹⁰²

V denním vydání *Reichenberger Zeitung* se na úvodní straně nachází článek s názvem *Malá dohoda v Ženevě. Bezpečnostní smlouva ve střední Evropě*, popisující jednání Malé dohody, jež se dostala do pozornosti v Ženevě, kde se právě na odzbrojovací konferenci

---

sondern auch in allen wichtigen politischen Fragen geschlossen vorgehen wollen. Die Beschlüsse der drei Aussenminister, die sich in Genf zusammengesetzt hätten, um dem neuen Zusammenschluss eine feste Grundlage zu geben, bezögen sich nicht nur auf die wirtschaftliche Lage Mitteleuropas, sondern auf den gesamten Wiederaufbau Europas und auf die Fragen der bevorstehenden Weltwirtschaftskonferenz.“ Aussiger Tagblatt, 15. 2. 1933, s. 1.

⁹⁹ *Der „Petit Parisien“ spricht von der „Linie Gdingen – Saloniki“, die ein Bindeglied zwischen Polen und den Staaten der Kleinen Entente darstellen würde. Das „Echo Paris“ berichtet, dass die Kleine Entente in Zukunft als eine politische Einheit aufzufassen sei. Bisher habe das Bündnis der Kleinen Entente sich lediglich gegen Ungarn gerichtet, jetzt gelte es, der italienischen Gefahr zu begegnen. Die neu zu errichtende Donaubrücke schaffe einen Verbindungsweg, der ganz unabhängig von den Verbündeten Italiens, Ungarn und Bulgariens, sei.* Aussiger Tagblatt, 15. 2. 1933, s. 1.

¹⁰⁰ Volksrecht, 15. 2. 1933, s. 1.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 4.

¹⁰² „...In Klausenburg herrscht grosse Erregung besonders darüber, welche Massnahmen seitens der Regierung gegen die Arbeit getroffen werden sollen.“ *Deutsche Landpost*, 15. 2. 1933, s. 3.

zvažují různé plány ke zvýšení bezpečnosti. „*Státy Malé dohody mají úmysl přes společnou dohodu ve střední Evropě zajistit takový stav klidu a míru, aby mohly všechny státy ke spokojenosti upevnit svoji vnitřní politiku a stav hospodářství.*“¹⁰³ Podobně jako Volksrecht dodává, že jednání budou probíhat do pozdního večera. Vydání oficiálního sdělení o výsledku porad očekává deník nejdříve zítra.

O Jugoslávii píše Reichenberger Zeitung (zdroj Čs. tisk. kancelář), že se tam postavila opozice proti nové vládě. Ve veřejném prohlášení (Kundgebung) radikální, demokratická a agrární strana vyjádřily solidaritu s opozičními stranami v boji proti nynější vládě a prohlásily, že „*rozdílnost názorů mezi různými politickými stranami na organizaci státu může být odstraněna volnou výměnou názorů.*“¹⁰⁴

A konečně ve Vorwärts vychází na úvodní straně krátký článek pojmenovaný *Rada Malé dohody* (Kleiner Ententerat), v němž se píše: „*V Ženevě se sešlo první zasedání takzvané Rady Malé dohody (Rates der Kleinen Entente), která byla zřízena za účelem lepší imperialistické spolupráce s Francií.*“¹⁰⁵ Na poradě se podle deníku řešila Hirtenbergská aféra a společný postoj k odzbrojovací konferenci. Jako jediný se deník zmiňuje o národním shromáždění (Nationalversammlung) makedonské emigrace v bulharském městě Gorna Djumaja. Shromáždění se zúčastnilo 10 000 lidí. Ve jménu centrálního výboru makedonských revolucionářů bylo prohlášeno, „*že s bělehradským vládcem se může jednat jen pomocí zbraní a bomb.*“ Což je i název článku.¹⁰⁶ Komunistický list si všímá, že se manifestace vymezovala i proti bolševismu na Balkáně. Komunistické organizace, jak píše list, mají silný vliv a proti boji buržoazní (bürgerlich) teroristické organizace propagují spojený revoluční boj všech utlačovaných národů Balkánu pod vedením proletariátu.

---

¹⁰³ „...Die Staaten der Kleinen Entente haben die Absicht, durch ein gemeinsames Übereinkommen in Mitteleuropa einen solchen Stand der Ruhe und des Friedens zu sichern, dass alle Staaten in Zufriedenheit ihre innerpolitische und wirtschaftliche Lage festigen können...“ Reichenberger Zeitung 15. 2. 1933 s. 1.

¹⁰⁴ „...Weiters wird erklärt, dass die Meinungsverschiedenheiten über die Organisation des Staates zwischen den verschiedenen Parteien nur durch einen freien Meinungs Austausch beseitigt werden können.“ Reichenberger Zeitung, 15. 2. 1933, s. 9.

¹⁰⁵ „In Genf trat die erste Sitzung des sogenannten Rates der Kleinen Entente zusammen, der zum Zwecke besserer imperialistischer Zusammenarbeit mit Frankreich geschaffen wurde...“ Vorwärts, 15. 2. 1933, s. 1.

¹⁰⁶ „...Im Namen des Zentralkomitees der mazedonisch-revolutionären Organisationen wurde erklärt, dass mit den „Belgrader Machthabern nur mittels Gewehren und Bomben verhandelt werden könne...“ „... Die Kundgebung enthält auch einen Satz gegen den Bolschewismus am Balkan. Es geht daraus hervor, dass die kommunistischen Organisationen stark an Einfluss zugenommen haben und entgegen dem aussichtslosen Kampf der bürgerlich terroristischen Organisation den vereinten revolutionären Kampf aller unterdrückten Völker des Balkans unter Führung des Proletariates propagandieren.“ Vorwärts, 15. 2. 1933, s. 3.

4.3.2. Čtvrtek 16. února

Tento den je na zprávy mimořádně bohatý. V Aussiger Tagblatt nalezneme hned šest článků o Malé dohodě a dva články o Rumunsku a Jugoslávii. Čtyři články jsou zastřešeny nadpisem *Vzdoroblok (Trutzblock) Malé dohody. Společná rada. – Politická a hospodářská unie*. První z nich poměrně obsáhle informuje o tom, že ve středu večer skončila konference ministrů zahraničí Malé dohody, při níž se zabývali všeobecnou politickou situací v Evropě a projevíli dokonalou shodu názorů. Shodné stanovisko projevíli i v případě odzbrojovací konference. Hlavní cíl schůze však představoval nový pakt Malé dohody. „*Tři ministři zahraničí dospěli k přesvědčení o nutnosti uspořádání míru a posílení hospodářských vztahů se všemi středoevropskými státy, což pro Malou dohodu znamená převzetí nových povinností.*“ Hovoří se tu o tom, že by se Malá dohoda měla stát mezinárodním sjednoceným organismem. Také bylo rozhodnuto o zřízení vedoucího orgánu pro společnou politiku třech států ve formě stálé rady (složené z ministrů zahraničních věcí). K radě bude přidělen stálý sekretariát se sídlem v Ženevě. A dále je vytvořena hospodářská rada zabývající se souladem ekonomických zájmů států Malé dohody.¹⁰⁷ Druhý článek s podtitulem *Trojspolek (Dreibund) Praha – Bělehrad – Bukurešť* se zabývá transformací Malé dohody v mezinárodní společenství (Gemeinschaft), kde v případě uzavření smlouvy s hospodářským či politickým významem jedním z členských států se třetí zemí je nezbytné souhlasné stanovisko Stálé rady Malé dohody. Současně by měly být sjednoceny i dosavadní smlouvy se třetími zeměmi. Společná politika rady by se měla řídit zásadami poválečných smluv, jako byl například Kelloggův pakt, pakt Společnosti národů, smlouva z Locarna atd. A nakonec se zmiňuje článek o tom, že došlo k rozhodnutí prodloužit na časově neomezenou dobu smlouvy mezi Rumunskem a ČSR z 23. dubna 1921, mezi Rumunskem a Jugoslávií ze 17. června 1921 a mezi ČSR a Jugoslávií z 31. srpna 1922.¹⁰⁸

Třetí článek podává krátkou informaci o celní unii mezi státy Malé dohody¹⁰⁹ a čtvrtý hovoří o politice Dunajského spolku proti Berlínu a Římu a tlumočí názory francouzského a anglického tisku ohledně bloku států s 48 miliony obyvatel, v nějž se Malá dohoda přeměnila. Zahraniční listy to správně chápou jako pokus eliminovat německý a italský vliv. Citován je zde např. anglický Daily Herald, jenž událost považuje za nejvýznamnější spojení

---

¹⁰⁷ Aussiger Tagblatt, 16. 2. 1933, s. 2.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 2.

od doby uzavření mírových smluv a vidí v tom první krok k uzavření Dunajského spolku, který by obsáhl velkou část území bývalého Rakousko-Uherska.¹¹⁰

Zmíněna je také zpráva odvolávající se na římského dopisovatele Daily Herald, který se dozvěděl, že francouzská a jugoslávská vláda sdělily Římu svou připravenost k uzavření dohody o přátelství a paktu o neútočení s Itálií.¹¹¹

Na stále stejné straně Aussiger Tagblatt se podrobně popisuje i další vývoj situace v Rumunsku. Proti stávkujícím totiž podle listu zasáhly vojenské úřady. Několik osob při střetech zahynulo (1 voják a 3 stávkující). Zásahu předcházelo jednání protestujících s vládou, ale jejich požadavky na zrušení stavu obležení (Belagerungszustände) a uznání jejich organizace sovětů (Sowjetorganisation) vláda zamítla, stejně jako povolení utvořit komunistické buňky (Zellen). Ráno se tedy situace vyostřila a došlo ke zmíněným střetům. Zprávu deník zakončuje tím, že mezi zadrženými se nacházelo mnoho cizích agentů a nyní již vládne klid.¹¹²

Poslední článek z Aussiger Tagblatt s názvem *Neobáváme se revize* zabírá více než polovinu jedné strany. Zachycuje vyjádření zmocněnce ministra zahraničí Kamila Krofty v zahraničním výboru poslanecké sněmovny o Hirtenbergské aféře. V souvislosti s Malou dohodou K. Krofta poznamenal, že 17. ledna vyslanci Malé dohody spolu s francouzským vyslancem žádali spolkového kancléře Dollfusse o vysvětlení, zda se jedná o zbraně pro rakouskou armádu či Heimwehr a slib, že zbraně budou odeslány zpět do Itálie. Vyslanci trvali na dodržování mezinárodních smluv a předpisů.¹¹³ V článku dále následuje seznam otázek položených kancléři Dollfusovi zástupci Anglie a Francie ze dne 20. ledna a následnou rakouskou odpověď, stejně jako informace o demarši Anglie a Francie v Budapešti či o italském ujišťování anglického velvyslance v Římě ohledně zbraní s tím, že je italská vláda poslala na opravu do Rakouska. To přimělo Malou dohodu žádat po Francii a Anglii nový zákrok v Rakousku. Obě země vyhověly a opravdu 2. února podaly ve Vídni novou demarši. List píše, že se nyní musí počkat na odpověď. Popsána je zde i debata ve sněmovně, která po Kroftově projevu následovala, v níž se mimo jiné vyjádřil poslanec Světlík (čs. strana lidová): „*Musí se konstatovat, že Itálie otevřeně hájí maďarský revisionismus a napomáhá*

¹¹⁰ Aussiger Tagblatt, 16. 2. 1933, s. 2.

¹¹¹ Tamtéž, s. 2.

¹¹² Tamtéž, s. 2.

¹¹³ „...Am 17. Jänner ersuchten die Gesandten der Kleinen Entente und der französische Gesandte neuerlich den Herrn Bundeskanzler Dollfuss um Aufklärung, der die Vermutung, als ob es sich um Waffen für die österreichische Armee oder die Heimwehr handele, ...“ „...und versprach, er werde den Versuch unternehmen, dass die Waffen, sowie sie nicht nach Ungarn abgeführt worden sind, nach Italien zurückgeschickt werden.“ Aussiger Tagblatt, 16. 2. 1933, s. 9.

všemu, co je podnikáno proti Malé dohodě.“¹¹⁴ Zato poslanec Kopecký (komunistická strana) mluvil nejen o aféře, ale ostře zaútočil i na diktátorský systém v Jugoslávii.

Také deník Volksrecht se na úvodní straně rozepisuje podrobně v článku *Užší semknutí Malé dohody* o Organizačním paktu a sjednocení zahraniční politiky. Odvolává se na zveřejněné komuniké ze zasedání rady Malé dohody, ve kterém byla „především úplná svornost v názorech na všeobecnou politickou situaci v souvislosti s událostmi posledních měsíců a týdnů konstatována.“¹¹⁵ Tím deník naráží především na Hirtenbergskou aféru, s jejímž konečným rozhodnutím se musí počkat na rakouskou odpověď. Stejně jako Aussiger Tagblatt popisuje přeměnu Malé dohody v mezinárodní jednotnou organizaci, která je ostatním státům přístupná za pevně stanovených podmínek pro každý případ.¹¹⁶ Nechybí ani popis nově zřízených orgánů Malé dohody a skutečnost, že smlouvy o přátelství budou obnoveny na neomezený čas. Smlouva, která se toho týká, by měla být dle listu podepsána ministry zahraničí zítra, pokud dojde k jejímu schválení vládami.

Ani v deníku Volksrecht nechybí obsáhlý článek o Hirtenberské aféře s názvem *Hirtenberské zbraně nesmí do Maďarska*. Stejně jako v Aussiger Tagblatt se jedná o vyjádření zplnomocněnce ministra zahraničí Kamila Krofty, který podal přehled kroků, dosud učiněných v této záležitosti. Popis se liší v detailech např. zde na rozdíl od Aussiger Tagblatt není uvedeno plné znění otázek předložených kancléři Dollfusovi. Také píše, že se čeká na rakouskou odpověď na nové otázky kladené Francií a Anglií, např. kolik zbraní již do Maďarska odešlo, ale navíc sděluje, že Malá dohoda lituje, že podobné případy vnášejí neklid do vztahů mezi středoevropskými státy a zvyšují nedůvěru. Článek končí podobně jako v Aussiger Tagblatt popisem debaty ve sněmovně a závěrečné Kroftovy řeči.¹¹⁷

V deníku se krátce píše ještě o dění v Rumunsku, kde politická policie provedla v noci razii v nejdůležitějších rumunských městech, při níž zatkla mnoho komunistických agitátorů.¹¹⁸

Denní vydání Reichenberger Zeitung přináší na úvodní straně informaci o nové spojenecké smlouvě Malé dohody. Článek s názvem *Nová alianční smlouva Malé dohody* s podtitulem *Proti italské politice na Balkáně*, je kratší a stručnější než sdělení předchozích

¹¹⁴ „...Abg. Svetlik (tschech. Volkspartei) sagte, man müsse feststellen, dass Italien offen den ungarischen Revisionismus schütze und alles fördere, was gegen die Kleine Entente unternommen werde.“ Aussiger Tagblatt, 16. 2. 1933, s. 9.

¹¹⁵ „Ueber die Tagung des Rates der Kleinen Entente wurde heute ein langes communiqué veröffentlicht, in dem zunächst die absolute Einhelligkeit in den Ansichten über die allgemeine politische Lage im Zusammenhang mit den Ereignissen der letzten Monate und Wochen konstatiert wird...“ Volksrecht, 16. 2. 1933, s. 1.

¹¹⁶ Volksrecht, 16. 2. 1933, s. 1.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 1.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 4.

listů. Na rozdíl od nich ale informuje o tom, že vytvoření nového bloku Malé dohody vyvolalo v italských kruzích veliký rozruch. Obávají se totiž, že je zaměřen proti politice Itálie na Balkáně.¹¹⁹ Podle deníku „se čeká, že nová alianční smlouva narazí na silný diplomatický odpor.“¹²⁰ O Malé dohodě se však podrobně píše i na jedenácté straně, že ve středu 15. 2. 1933 skončila v Ženevě konference Malé dohody, o jejímž úspěchu bylo vydáno úřední prohlášení. Padá i zmínka o Hirtenberské aféře, a také o souhlasném stanovisku malodohodových států k odzbrojovací konferenci. Hlavním tématem schůzky bylo vypracování Paktu Malé dohody. Následuje jeho popis, jak bylo již uvedeno v předchozích článcích, o potřebě zřízení stálé rady, stálého sekretariátu a hospodářské rady, o prodloužení spojeneckých smluv mezi jednotlivými státy Malé dohody na časově neomezenou dobu atd.¹²¹

Večerní vydání Reichenberger Zeitung v článku *Ozvěna nového Dunajského svazku* s podtitulem *Proti Německu, Itálii a Rusku*, shrnuje mínění zahraničního tisku o tomto uskupení. Podle anglického a francouzského tisku se jedná o „událost velikého významu a pokus o vyloučení vlivu Německa a Itálie.“ Jako doklad tohoto tvrzení jsou uvedeny názory korespondentů Daily Herald, Daily Telegraph či Journal a Petit Journal, kteří se víceméně shodují, že Malá dohoda zaručí pořádek ve střední Evropě a někteří v ní dokonce spatřují cestu k vytvoření „Spojených států evropských.“¹²² Vzápětí navazuje článek s názvem *Paříž novou smlouvu vítá*, v němž se píše, že pařížský tisk užší sblížení států Malé dohody uvítal a jež označil jako vytvoření semknuté fronty proti hrozbám Itálie, Německa a Maďarska. Citovány jsou zde francouzské listy Echo de Paris, Journal, Petit Parisien či Quotidien.¹²³

Co se týče dění v Rumunsku, nachází se zde článek (podobně jako v Aussiger Tagblatt a Volksrecht) o vojenském zásahu proti stávkujícím železničářům v Bukurešti, při němž byli zabiti 4 lidé a došlo ke zranění mnoha osob. Na rozdíl od listu Volksrecht se zde nemluví o zatčení komunistických agitátorů, ale o cizích agentech mezi zatčenými.

Deutsche Landpost se na úvodní straně rozsáhle rozepisuje o vystoupení Kamila Krofity v parlamentu ohledně Hirtenberské aféry. K. Krofta se dle listu omezil

---

¹¹⁹ „In italienischen Kreisen hat die neue Blockbildung der Kleinen Entente grösstes Aufsehen erregt, da man übereinstimmend darin eine deutliche gegen die italienische Balkanspolitik gerichtete Orientierung sieht.“ Reichenberger Zeitung, 16. 2. 33, s. 1.

¹²⁰ „Es wird allgemein angenommen, dass der neue Alliancevertrag auf starken diplomatischen Widerstand stossen und weitgehende internationale Folgen in der Richtung eines engeren Zusammenschlusses anderer Mächte nach sich ziehen wird.“ Reichenberger Zeitung, 16. 2. 33, s. 1.

¹²¹ Reichenberger Zeitung, 16. 2. 1933, s. 11.

¹²² Reichenberger Zeitung, 16. 2. 1933, Abendausgabe, s. 2.

¹²³ Tamtéž, s. 2.

na chronologický výčet potíží, který je zde také popsán stejně jako debata, která se po Kroftově vystoupení rozpoutala.¹²⁴

V článku *Nový pakt Malé dohody* se nachází pouze stručná avšak unikátní informace. Dle listu byl totiž tento pakt uzavřen mezi ČSR, Jugoslávií a Polskem a měl by být zveřejněn v průběhu týdne. Žádné jiné noviny však smlouvu s Polskem nezmiňují.¹²⁵ „*Proslychá se, že se zaměřuje na umožnění jednotného stanoviska nejen na konferenci o odzbrojení a ve Společnosti národů, ale také při všech důležitých mezinárodních problémech.*“¹²⁶ Ve francouzském tisku je tento plán hojně vítán, uvádí dále deník.

O dění v Jugoslávii se sděluje v článku *Srbská opozice proti metodám Bělehradu*. Tři velké srbské opoziční strany totiž vydaly komuniké, v němž protestují proti uvěznění a šikaně opozičních politiků.¹²⁷

4.3.3. Pátek 17. 2. 1933

Na úvodní straně píše Aussiger Tagblatt v článku *Mír místo vojenského svazku!*¹²⁸ o tom, že se mezi francouzskými deníky vítajícími užší spojení Malé dohody s nadšením, najde i výjimka. Jako příklad list uvádí socialistický deník *Populaire*, který se obává: „*místo aby užší spojení Malé dohody představovalo faktor míru, pouze zvyšuje nebezpečí války.*“¹²⁹ Důvody pro to francouzský list spatřuje mimo jiné v rozdílném politickém stavu jejích členů: demokracie v ČSR, „*polodiktátorské panování dobrodružného krále*“ v Rumunsku a „*diktátorské vládnutí zkorumpované vlády*“ v Jugoslávii.¹³⁰ V navazujícím článku *Benešova střední Evropa* Aussiger Tagblatt cituje celé prohlášení ministra zahraničí E. Beneše, které ministr poskytl v Ženevě zástupcům československého tisku ohledně nového paktu Malé dohody. Zkráceně lze říci, že v něm Beneš vyjádřil touhu po klidu a míru v Evropě a také po spolupráci, zejména hospodářské i se všemi sousedními státy.¹³¹

¹²⁴ Deutsche Landpost, 16. 2. 1933, s. 1.

¹²⁵ Polsko však členem Malé dohody nebylo, jedná se tedy o jinou smlouvu, než byl Organizační pakt, případně o omyl.

¹²⁶ „...zielt er [der Pakt] in erster Linie darauf hin, nicht nur auf der Abrüstungskonferenz und im Völkerbund, sondern auch bei allen wichtigen internationalen Problemen eine einheitliche Stellungnahme zu ermöglichen.“ Deutsche Landpost, 16. 2. 1933, s. 3.

¹²⁷ Deutsche Landpost, 16. 2. 1933, s. 3.

¹²⁸ „Friede statt Militär-Bündnissen! Scharie französische Kritik am Dreibund der Kleinen Entente.“ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 33, s. 1.

¹²⁹ „Der Aussenpolitiker des „Populaire“ fürchtet, dass der Zusammenschluss der Kleinen Entente statt einen Friedensfaktor darzustellen, die Kriegsgefahr nur vergrößere.“ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 33, s. 1.

¹³⁰ „Einer der Gründe hierfür seien die politischen Zustände in den drei Ländern. Man habe es mit einer demokratischen Republik der Tschechoslowakei zu tun, daneben stehe das halbdiktatorisch regierte Rumänien mit einem Abenteuer-König, mit einer Regierungspartei ohne Programm und schliesslich das diktatorisch regierte Südslawien mit einer korrupten Regierung, die fähig zu den schlimmsten Wahnsinnstaten sei, um die Revolution, die im Land glimme, hinauszuschieben.“ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 33, s. 1.

¹³¹ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 1933, s. 1.

O Malé dohodě je možné se v tomto vydání dočíst i z pohledu rakouského a maďarského tisku, v němž také nový pakt nalezl silnou odezvu, „*která prozrazuje silné znepokojení z vývoje evropské politiky*.“¹³² Citován je zde např. Reichspost, který píše: „*Malá dohoda už z vnitropolitických důvodů nemůže nikdy tvořit skutečnou jednotu*.“¹³³ V novém paktu pak spatřuje gesto proti Itálii. Další citované rakouské noviny Neue Freie Presse či Neue Wiener Tagblatt také spatřují v nové podobě Malé dohody zdroj neklidu ve střední Evropě. Maďarský tisk o Paktu míní, že je v rozporu s evropským mírem a se základy Společnosti národů a pokládá Malou dohodu za agresivní blok.

Jugoslávie se týká krátká informace o odhalení jakéhosi tajného spiknutí v Dalmácii proti jugoslávské vládě, při němž bylo zatčeno 100 lidí.¹³⁴

Také Volksrecht oznamuje podepsání Organizačního paktu Malé dohody. Upřesňuje, že k němu došlo 16. února v 12 hodin 30 minut za účasti ministrů Jevtice, Titulesca a Beneše. Následuje zkrácené Benešovo vysvětlení československým novinářům (v Aussiger Tagblatt v plném znění).¹³⁵

Deník se také vrací k rebélii pracujících v Rumunsku, z nichž bylo asi 2000 zadrženo za účelem výslechu. Tentokrát je uveden i zdroj informace zkratkou DR.¹³⁶

Reichenberger Zeitung v denním vydání přináší hned na úvodní straně krátké oznámení o podpisu Organizačního paktu a jakožto jeden z mála deníků uvádí jako zdroj Čs. tisk. kancelář.¹³⁷ Ani zde také nechybí Benešovo prohlášení novinářům o novém paktu, který je zde ale nazván Operační pakt Malé dohody (Operationspakt) – zdroj opět Čs. tisk. kancelář. Pouze tyto noviny k tomu navíc uvádějí názor francouzského ministra Paul-Boncoura, který mimo jiné řekl „*zástupci listu Intransigeant, že se v dnes v Ženevě podepsané smlouvě může spatřovat další krok na cestě k seskupení střední Evropy*.“¹³⁸

Také píše o hromadném zatýkání v Rumunsku a nastolení klidu. Od článku v listu Volksrecht se liší především uvedeným počtem zatčených, uvádí jich „pouze“ 670 a také informací o zadržení kurýra směřujícího se zprávou do Ruska.¹³⁹

---

¹³² „Der von der Kleinen Entente in Genf geschlossene neue Pakt findet in der österreichischen Presse lebhaftes Echo, das starke Beunruhigung über die Weiterentwicklung der europäischen Gesamtpolitik verrät.“ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 1933, s. 2.

¹³³ „Die Reichspost schreibt, die Kleine Entente könne schon aus innerpolitischen Gründen nie eine wirkliche Einheit bilden.“ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 33, s. 2.

¹³⁴ Aussiger Tagblatt, 17. 2. 1933, s. 2.

¹³⁵ Volksrecht, 17. 2. 1933, s. 2.

¹³⁶ Tamtéž, s. 4.

¹³⁷ Reichenberger Zeitung, 17. 2. 1933, s. 1.

¹³⁸ „Aussenminister Paul-Boncour erklärte einem Vertreter des Intransigeant, dass man in dem heute in Genf unterzeichneten Abkommen der Kleinen Entente einen weiteren Schritt auf dem Weg der Gruppierung Mitteleuropas erblicken könne.“ Reichenberger Zeitung, 17. 2. 1933, s. 13.

¹³⁹ Reichenberger Zeitung, 17. 2. 1933, s. 1.

O Jugoslávii se i zde píše v souvislosti se spiknutím v Dalmácii o něco málo podrobněji než v *Aussiger Tagblatt*.¹⁴⁰ Jugoslávie se také týká zpráva o prohlášení chorvatských poslanců a senátorů, že princip jednoty je možný jedině na základě úplné rovnosti Srbů, Chorvatů a Slovinců.¹⁴¹

I ve večerním vydání se *Reichenberger Zeitung* věnuje na první stránce Malé dohodě, když v článku *Nová smlouva Malé dohody* opět cituje názory deníku *Times* či stejně jako v *Aussiger Tagblatt* zmiňovaný *Populaire*. Ten jako jeden z mála zástupců francouzského tisku není z nové smlouvy nadšený. Uveden je i maďarský tisk *Pesti Hírlap* a *Budapesti Hírlap*.¹⁴² Deník si také všímá v článku *Proti bělehradské diktatuře*, že se český klerikální tisk (klerikale Presse) po určitém váhání postavil na stranu jugoslávských biskupů, kteří otevřeně vyjádřili svou nespokojenost s bělehradským centralismem krále Alexandra.¹⁴³

Komunistický *Vorwärts* na úvodní straně rozebírá v článku *Malá dohoda na válečné frontě proti Sovětskému svazu* s podtitulem *Koncentrace všech politických a vojenských sil pod vedením Francie* oficiální komuniké z Ženevského zasedání zástupců Malé dohody ohledně vypracování Organizačního paktu. Tento deník zde však jako jediný z již analyzovaných neskrývá svůj názor. Klade si otázku: „Co znamená toto spojení zemí Malé dohody pod společnou radou?“ A vzápětí si sám odpovídá: „Znamená nic více a nic méně, než válečný blok k boji proti bolševismu, ale také proti společným snahám Itálie, Německa a Maďarska.“¹⁴⁴ „...Imperialistická Francie, která svou nadvládu v Evropě nechce opustit, je iniciátorem těchto sjednocení. Není náhodou, že v oficiálním komuniké je vysvětleno, že Organizační pakt, který uzavřeli ministři zahraničí Malé dohody, stojí v souladu s konferencí generálních štábů v Bělehradě.“¹⁴⁵ Listu se nelíbí, že generální štáby Malé dohody připravovaly válečné plány proti Sovětskému svazu, ale také k eventualitě střetu mezi Francií a Itálií a Francie s Německem, při nichž by Malá dohoda nehrála pasivní roli.

Větší prostor než v jiných listech byl poskytnut popisu nepokojů v Rumunsku. *Vorwärts* je nazývá dokonce jako boje občanské války (*Bürgerkriegskämpfe*). S ostatními deníky se shoduje na počtu mrtvých. Podle něj však „tyto zprávy z Rumunska dokazují, že

¹⁴⁰ *Reichenberger Zeitung*, 17. 2. 1933, s. 14.

¹⁴¹ „Der Grundsatz der Einheit sei einzig möglich auf Grund voller Gleichheit der Serben, Kroaten und Slowenen.“ *Reichenberger Zeitung*, 17. 2. 1933, s. 13.

¹⁴² *Reichenberger Zeitung*, 17. 2. 1933, Abendausgabe, s. 1.

¹⁴³ Tamtéž, s. 1.

¹⁴⁴ „Was bedeutet diese Zusammenfassung der Länder der Kleinen Entente unter dem gemeinsamen Rat? Sie bedeutet nichts mehr und nichts weniger als einen Kriegsblock zum Kampfe gegen den Bolschewismus, aber auch gegen die gemeinsamen Bestrebungen Italiens, Deutschlands und Ungarns.“ *Vorwärts*, 17. 2. 1933, s. 1.

¹⁴⁵ „Das imperialistische Frankreich, das seine Vorherrschaft in Europa nicht aufgeben will, ist der Initiator dieses Zusammenschlusses. Es ist kein Zufall, dass im offiziellen Communiqué erklärt wird, dass der Organisationspakt, den die Aussenminister der Kleinen Entente abgeschlossen haben, im Einklange mit der Generalstabskonferenz in Belgrad steht.“ *Vorwärts*, 17. 2. 1933, s. 1.

*pracující z balkánských zemí útočí proti fašistickým utlačovatelům a vykořisťovatelům.*¹⁴⁶ Popisuje i barikády v Kluži.

List se také zabývá i Hirtenbergskou aférou v článku o válečných „štvácích“ (Kriegstreiber), o které se debatovalo v rakouském parlamentu. Údajně vyšlo najevo, že transporty zbraní se neposílají tajně jen z Itálie do Maďarska, ale proudí také z Francie či Československa. Informuje přitom i o postoji některých československých politických stran. *„Zástupci českých agrárníků, českých národních socialistů a národních demokratů foukají na válečný roh.“* Zástupce českých sociálních demokratů Nečas řekl, že *„Maďarsko a Itálie nesmírně zbrojí,“* a proto jeho strana stojí za prohlášením K. Krofty. *„Také německý sociálně demokratický poslanec Pohl poukázal na nebezpečí, které hrozí ze strany Maďarska a Německa...“*¹⁴⁷ Ani jeden z politiků však podle listu nehovořil o válečném štváčství ČSR (Kriegstreibereien) a tajném pašování zbraní. Zatímco komunističtí poslanci Kopecký a Stern se údajně vyjádřili proti takovému počínání a upozorňovali na nebezpečí války.

Deutsche Landpost si jako jediný Malé dohody nevšímá, zato však stručně píše o krvavých bojích v Rumunsku, povstání prý bylo „zaranžováno“ sovětským Ruskem.¹⁴⁸ Jako jediný také informuje o dodávce rumunského dřeva pro Maďarsko. Rumunský dřevařský kartel se zavázal v první polovině roku 1933 odeslat do Maďarska 12 000 vagonů dřeva.¹⁴⁹

4.3.4. Sobota 18. 2. 1933

Velká část úvodní strany Aussiger Tagblatt je věnována Hirtenbergské aféře s velikým titulkem *Francouzské ultimátum Vídní*. Francouzsko-anglické ultimátum po Vídní požadovalo prošetření záležitosti transportu hirtenbergských zbraní, tyto zbraně buď odeslat zpět, nebo zničit a podat čestné prohlášení o učiněných opatřeních. Cituje přitom z poloúředního italského listu Giornale d'Italia, který je ostře zaměřený proti Malé dohodě: *„Ale Malá dohoda z toho [hirtenbergských zbraní – pozn. autor] chtěla vytvořit novou politickou akci, aby zakryla vlastní válečné zbrojení a její nový politický blok.“*¹⁵⁰ List popisuje i pobouření, jaké záležitost vyvolala v Itálii. Cituje i kritické hlasy listů Reichpost a Neue Wiener Journal. Na úvodní stránce se Malé dohody týká ještě komentář s názvem *Malá Společnost národů*,

¹⁴⁶ „Diese Nachrichten aus Rumänien beweisen, dass sich die Arbeiter der Balkanländer in der Offensive gegen die faschistischen Unterdrücker und Ausbeuter befinden.“ Vorwärts, 17. 2. 1933, s. 5.

¹⁴⁷ „Auch der deutsche sozialdemokratische Abg. Pohl zeigte auf die Gefahr, die von Ungarn und Deutschland drohe...“ „Es ist klar, dass die Vertreter der tschechischen Agrarier, der tschechischen Nationalsozialisten und Nationaldemokraten ins Kriegshorn blieben...“ Vorwärts, 17. 2. 1933, s. 2.

¹⁴⁸ Deutsche Landpost, 17. 2. 1933, s. 2.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁵⁰ „Aber die Kleine Entente habe daraus eine neue politische Aktion machen wollen, um ihre eigenen Kriegsrüstungen und ihre neuen politischen Blockbildungen zu verdecken.“ Aussiger Tagblatt, 18. 2. 1933, s. 1.

kterému věnuji větší pozornost, protože vyjadřuje vlastní názor deníku. Aussiger Tagblatt v něm popisuje, že nové spojení (Bündnis) Malé dohody je druhou věcí, která v současné době ovládla veřejné mínění. Tou první věcí je jakási záležitost týkající se čtyř německých poslanců, o níž prý deník psal dříve. Co se týče Malé dohody, deník zde rozebírá bod po bodu úřední prohlášení o novém paktu a zaráží jej například, co je myšleno přetvořením Malé dohody v mezinárodní jednotný organismus. To, že má být otevřený dalším státům, vidí deník jako zdvořilostní a opatrnou frázi ze slovníku E. Beneše. Jako příklad takového organismu uvádí britské impérium a světovou poštovní unii (Weltpostverein). Něco takového ale podle deníku z ČSR a Jugoslávie těžko vznikne, a tak v tom vidí jen další obecnou frázi.¹⁵¹ O zřízení stálé rady a stálého sekretariátu si myslí, že se jedná o čistě administrativní opatření.¹⁵² Píše, že je „skutečně dychtivý slyšet,“ jak se v praxi uskuteční hospodářská spolupráce, kterou má zajistit mezi státy Malé dohody hospodářská rada. Podle listu by bylo účelnější uzavřít především obyčejnou smlouvu o právní pomoci (Rechtshilfe-Vertrag), kterou náš export dosud postrádá. Kritiku sklízí i Benešova politika. To, že je smlouva uzavřena na neomezenou dobu chápe jako diplomatický obrat, který nemůže dosáhnout žádného dojmu.

Denní vydání Reichenberger Zeitung na úvodní straně hlásí *Přistoupení Polska k Malé dohodě*. Uvádí názor deníku Politika, který si myslí, že ačkoli dojde kvůli novému paktu k omezení suverenity jednotlivých členských států Malé dohody, společný zisk bude větší než ztráty jednotlivců. Následovat by mělo i přistoupení Polska. Pouze není příliš dle listu vysvětleno, co tento blok znamená a co potřebuje.¹⁵³ Píše také o Jugoslávii v článku *Vyhnání (Vertreibung) jezuitů z Jugoslávie*, a krátce na stejné straně o nastolení klidu v Rumunsku.¹⁵⁴

Večerní vydání Reichenberger Zeitung přináší na úvodní straně názory českého a maďarského tisku o Malé dohodě. Pakt prý vyvolal větší odezvu v italském a francouzském tisku než v tisku signatářských zemí. „Také český tisk se chová chladněji než obvykle a spokojuje se v podstatě s docela opotřebovaným prohlášením, že Malá dohoda představuje navzdory všem pověstem racionální a pevný státní spolek (Staatenverband).“¹⁵⁵ Politické rozhodnutí prý český tisk s výjimkou komunistů schvaluje, hospodářské rozhodnutí se z části

---

¹⁵¹ „Da aber in der Praxis etwa aus der Tschechoslowakei und aus Südslawien nie, aber auch nach keiner Hinsicht, ein Organismus im eigentlichen Wortsinn werden kann, so wird man nicht fehlgehen, auch in dieser Wendung nicht viel mehr als eine allgemeine Phrase zu erblicken,...“ Aussiger Tagblatt, 18. 2. 1933, s. 1.

¹⁵² „...sondern es handelt sich um reine Verwaltungsmassregel,...“ Aussiger Tagblatt, 18. 2. 1933, s. 1.

¹⁵³ Reichenberger Zeitung, 18. 2. 1933, s. 1.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 13.

¹⁵⁵ „Auch die tschechische Presse verhält sich kühler als sonst und begnügt sich im wesentlichen mit der ziemlich abgegriffenen Feststellung, dass ungeachtet aller Gerüchte die Kleine Entente einen rationalen und festgefügtten Staatenverband darstelle.“ Reichenberger Zeitung, 18. 2. 1933, Abendausgabe, s. 1.

nekomentují a z části narážejí na skepsi, což je prý vzhledem k selhání hospodářské politiky Malé dohody pochopitelné. Uvádí názor Práva lidu a Hospodářského rozhledu. Z maďarského tisku cituje obavy listu Magyarország.

O jugoslávském parlamentu píše, že tam před krátkou dobou vznikla z původně pěti chorvatských členů nová frakce toužící po autonomii.¹⁵⁶

I Volksrecht zachycuje reakce maďarského tisku na novou organizaci Malé dohody, na rozdíl od Reichenberger Zeitung cituje více novin, např. Pesti Napló, Budapesti Hírlap či Pesti Hírlap. Všechny se shodují na znepokojení, které Malá dohoda vyvolala. Pouze posledně jmenovaný se domnívá, že nový blok není ani tak proti Maďarsku jako spíše proti Itálii a Německu. Rozebírá i reakci francouzského tisku, kde pravicový tisk přijal nový pakt s nadšením, zato levice již tak nadšená není, zejména již výše zmíněný Populaire. A komunistický list Humanité dokonce údajně Malou dohodu považuje za hrozbu míru. Zdroj článku je ČTK.¹⁵⁷ Ve zkráceném znění přináší i rozhovor ženevského zpravodaje listu Petit Parisien s E. Benešem ohledně nového Paktu Malé dohody. Beneš v něm kromě jiného řekl: „*chtěli bychom se ukázat [myšleno Malá dohoda – pozn. autora] jako element pořádku a míru.*“¹⁵⁸ Také dodal touhu po spolupráci se všemi sousedními státy bez výjimky na míru a politické stabilizaci. Zdroj zprávy opět ČTK. Podobně jako Reichenberger Zeitung stručně informuje o návrhu na vyhoštění jezuitů z Jugoslávie (zdroj AR.) a nastolení klidu v Rumunsku (zdroj DR.).¹⁵⁹

Vorwärts informuje o zatčení osob v Rumunsku za pašování drog.

Také Deutsche Landpost věnuje polovinu úvodní strany Malé dohodě. Nadpis *Malá dohoda se stává velmocí* s podtitulkem *Francie si přeje přistoupení Polska – Negativní postoj Varšavy*, mluví za vše. Jako zástupce francouzského tisku je uveden list Journal a za polský oficiální Gazetta Polska. Podle polského listu se jedná spíše o politickou demonstraci než o skutečnou změnu charakteru Malé dohody.¹⁶⁰ Z italských listů zmiňuje kritický názor deníku Corriere della Gera.

---

¹⁵⁶ Reichenberger Zeitung, 18. 2. 1933, Abendausgabe, s. 1-2.

¹⁵⁷ Volksrecht, 18. 2. 1933, s. 3.

¹⁵⁸ „*Wir wollten zeigen, dass wir ein Element der Ordnung und der Friedensliebe sind,...*“ Volksrecht, 18. 2. 1933, s. 3.

¹⁵⁹ Volksrecht, 18. 2. 1933, s. 3.

¹⁶⁰ Deutsche Landpost, 18. 2. 1933, s. 1.

4.3.5. Neděle 19. 2. 1933

V nedělním Reichenberger Zeitung pojednává novinář dr. R. Wachsmann z Prahy na úvodní straně o Malé dohodě. Popisuje mimo jiné konstelaci ve střední Evropě a uvádí hospodářské problémy Malé dohody, kde hrály svou roli nestejná ekonomická síla spojenců, vliv agrárníků na československou politiku, překerní finanční situaci Jugoslávie a Rumunska. A také ukazuje na chyby československé obchodní politiky.¹⁶¹

Vorwärts krátce píše, že Polsko má v úmyslu připojit se k Paktu Malé dohody a vyslat svého zástupce do její rady.¹⁶²

Deutsche Landpost na úvodní straně v článku *Nový Organizační pakt Malé dohody* cituje francouzský deník *Journée Industrielle*, který přinesl „senzační“ zprávu o hospodářských a finančních důsledcích nového Paktu Malé dohody. Francouzský list je nadšený a kromě jiného říká, že vytvoření jednotného vnitřního trhu Malé dohody je přitažlivé i pro Rakousko, podle listu ve dvojím smyslu: zpřístupnit tento trh pro své vlastní průmyslové výrobky a zároveň by hospodářská síla Malé dohody mohla vyvážit na rakouském trhu německý vliv, čímž by mohla vytvořit hráz proti myšlence anšlusu.¹⁶³ Následuje menší poopravení komentářů francouzského deníku „informovanou stranou“ (informierte Seite).

V posledním sledovaném dnu se v Deutsche Landpost píše i o vyústění Hirtenbergské aféry v článku *Rakousko pod silným tlakem. – Zbraně jsou posílány zpět do Itálie*. V politických kruzích se přijímá, že takto ostré řešení ze strany Francie podporované Anglií mělo udělat „*Rakousko poddajnějším pro přání týkajících se kurzu jeho zahraniční politiky*.“¹⁶⁴

4.3.6. Shrnutí třetí události

Jak jsme mohli vidět, zájem vyvolaný podepsáním nového Organizačního paktu Malé dohody a prohlášením ministra Beneše o jeho významu, jež byl navíc zesílen i souběžně probíhající Hirtenbergskou aférou, zaručil ve sledovaných dnech Malé dohodě nesmírnou pozornost.

¹⁶¹ Reichenberger Zeitung, 19. 2. 1933, s. 1.

¹⁶² Vorwärts, 19. 2. 1933, s. 7.

¹⁶³ „Die Schaffung eines einheitlichen Inlandmarktes in der Kleinen Entente werde auf Oesterreich eine grosse Anziehungskraft ausüben, und zwar in doppelten Sinn: einmal werde Oesterreich ein Interesse daran haben, sich den überwiegend landwirtschaftlich eingestellten Markt der Kleinen Entente für seine Industrieprodukte zu erschliessen; dann aber könne die einheitliche Wirtschaftskraft der Kleinen Entente selbst auf dem österreichischen Markt mit dem Erfolg die Geltung Deutschlands ausbalancieren, ...“ Deutsche Landpost, 19. 2. 1933, s. 1.

¹⁶⁴ „... um Oesterreich für Wünsche hinsichtlich seines aussenpolitischen Kurzes gefügig zu machen.“ Deutsche Landpost, 19. 2. 1933, s. 2.

Nejlépe to vynikne zejména při srovnání s oběma předchozími popsány událostmi z roku 1920 a 1921 (Tabulka č. 1 a č. 2). Tabulka č. 3 pro lepší názornost ukazuje, v jaký den a ve kterých novinách vyšel článek související s Malou dohodou. Potvrzuje tak skutečnost, že neuplynul ani den, aby takový článek nevznikl.

Rok 1933	15.2.	16.2.	17.2.	18.2.	19.2.
Aussiger T.	Ano	Ano	Ano	Ano	Nevyšel
Volksrecht	Ano	Ano	Ano	Ano	Ne
Reich. Z. den.	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano
Reich. Z. več.	Ne	Ano	Ano	Ano	Nevyšel
Vorwärts	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano
D. Landpost	Ne	Ano	Ne	Ano	Ano

Tabulka č. 3

Ačkoli vybrané deníky o podepsání Organizačního paktu psaly často na úvodních stránkách, jen málokdy vyjadřovaly vlastní názor. Buď přinášely oficiální sdělení, nebo ve velké míře vycházely z popisů stanoviska zahraničního tisku převážně francouzské, rakouské, maďarské a italské provenience. To pak ovlivnilo i charakter článku, protože francouzská média (až na výjimky jako *Populaire*) byla z nového paktu nadšená, kdežto ostatní jej sledovaly s obavami. Našly se i zahraniční deníky, které Malou dohodu označovaly dokonce za nebezpečí pro mír. Totéž platí i pro zprávy o Hirtenbergské aféře. Výjimku, kdy noviny projeví jiný než neutrální názor, lze nalézt jen v několika málo článcích jako např. v deníku *Vorwärts*, který se v jednom z nich obával možného zaměření paktu proti Sovětskému svazu. V tomto případě je zde zřejmý vliv KSČ a Třetí internacionály. Kritika je patrná i v článku *Aussiger Tagblatt*, který zpochybňuje (ne zcela neprávem) některá ustanovení paktu jako pouhé diplomatické obraty a také v listu *Reichenberger Zeitung*, kde R. Wachsmann ukazuje na hospodářské problémy Malé dohody. Názor ohledně špatné hospodářské kooperace států Malé dohody vyjadřuje i konstatování, že není divu, když československé noviny o hospodářské politice Malé dohody vzhledem k jejímu špatnému stavu moc často nepíší, na rozdíl od politických rozhodnutí, která až na výjimky schvalují.

Znovu platí jako u předchozích událostí, že u článků je jen málokdy uveden autor (zmíněný R. Wachsmann je vzácná výjimka). Zdrojem zpráv byly buď citované cizí noviny, případně nějaká tisková agentura, která ale opět byla jen málokdy uvedena. Prim mezi nimi i nadále drží Československá tisková kancelář.

Co se týče Jugoslávie, budila zájem snaha několika chorvatských politiků vymezit se proti centralismu Bělehradu. Rumunsko upoutalo pozornost novin nepokojí v několika městech. Význam tamním událostem přikládal nejvíce list *Vorwärts*, který je označil za občanskou válku.

Závěr

Na předchozích stránkách jsem stručně představil historii Malé dohody a nastínil strukturu publicistiky za doby první republiky. Avšak objekt mého hlavního zájmu a bádání představovala Malá dohoda v tisku německých novin vydávaných na území Československa. Práce se na tuto problematiku dívala ze dvou hledisek.

První z nich bylo obecné, které nastínilo okruh témat, o nichž tisk v souvislosti s Malou dohodou informoval v letech 1920, 1921, 1922. Nejvíce živá témata představovaly konference Malé dohody, případně vztah Malé dohody k jiným státům jako Francie, Anglie, Polsko či Itálie. Ukázal se také narůstající počet článků, i když nebylo možné ověřit, zda je ve zkoumaném výstřížkovém archivu Ministerstva zahraničních věcí uloženého v Národním archivu ČR zachycena celá jejich roční produkce. Z toho důvodu bychom měli danému zjištění přisoudit spíše ilustrativní úlohu pro lepší uvědomění si, jakým okruhům témat věnovaly deníky největší pozornost. Využity byly výstřížky ze tří velkých pražských novin Prager Presse (řazený do tzv. bezbarvých), Prager Tagblatt (řazený do tzv. bezbarvých) a Bohemia Zeitung (řazený do novin nacionálně orientovaných). Jejich názory však v tomto případě nebyly předmětem analýzy.

Druhé hledisko bylo konkrétní, když jsem se zde pokusil představit bezprostřední reakce šesti resp. pěti zvolených novin různé politické orientace (sociálnědemokratický Freiheit a Volksrecht, komunistický Vorwärts, agrárnícký Deutsche Landpost, demokratický svobodomyšlný Aussiger Tagblatt a nacionálně orientovaný Reichenberger Zeitung) na trojici událostí důležitých pro vznik a fungování Malé dohody v rozmezí pěti resp. šesti dnů kolem konkrétní záležitosti. Neopomenul jsem sledovat ani zprávy o dění v členských zemích Malé dohody, tedy Rumunsku a Jugoslávii.

Obě hlediska nabízejí odpověď na úvodní otázku, zda německé noviny o Malé dohodě psaly. Odpověď zní ano, ale s výhradou, že v prvních letech existence Malé dohody spíše poskrovnou, což dokazuje i poměrně slabá odezva na první dvě zkoumané události a také malý počet výstřížků.

U poslední zkoumané události, podepsání Organizačního paktu Malé dohody, byla už situace zcela jiná. Sledované noviny o ní přinášely informace prakticky každý den. Dokonce o podpisu paktu informovaly i den předem, což se u prvních dvou událostí nestalo.

Co měly deníky ve dnech kolem konkrétních událostí společné, byla skutečnost jejich takřka neutrálního postoje k Malé dohodě bez ohledu na jejich politickou orientaci. Citovaly různá úřední oznámení, projevy politiků, zejména Beneše a hlavně názory zahraničních

sdělovacích prostředků, zejména italského, maďarského a francouzského. Především maďarský a italský, případně rakouský však zastával k Malé dohodě pochopitelně nepřátelské stanovisko a spekoval o útočných plánech Malé dohody, případně ji označoval za nebezpečí pro mír. Vlastní komentáře redakcí se však vyskytly jen zřídka, pokud se ale tak stalo, zaujaly spíše kritický postoj k Malé dohodě, který však v některých případech nebyl tak úplně neoprávněný. Poukazovalo se na slabou hospodářskou spolupráci členů Malé dohody, což nebyla nepravda. Vyskytl se i případ, kdy byl nový Organizační pakt Malé dohody viděn jako pouhá diplomatická fráze. Většinou však nešlo o kritiku z ideového hlediska, nýbrž spíše o skepsi z účelnosti daných opatření. Největší obavu z Malé dohody vyjádřil pod vlivem Komunistické internacionály list Vorwärts, jenž se obával jejího možného zaměření vůči Sovětskému svazu, čemuž nahrávala skutečnost, že státy Malé dohody měly tehdy k SSSR poměrně komplikované vztahy.

Mohu to tedy shrnout konstatováním, že ve sledovaných dnech noviny o Malé dohodě psaly, ale vlastní názor vyjádřily výjimečně, pokud se tak stalo, byl spíše kritický. Kritickému postoji německého tisku nasvědčuje i výše uvedené hodnocení vypracované na Ministerstvu zahraničních věcí. Jinak se ve svých zprávách noviny příliš nelišily. Ostřejší kritika se zde dle mého názoru neobjevila, jelikož by mohla vyvolat zásah cenzury. Významnou roli sehrál i fakt, že v uvedených případech sledované deníky víceméně udržovaly v otázce Malé dohody odstup a spokojily se do velké míry s citováním názorů zahraničního tisku.

O Rumunsku a Jugoslávii se psalo ve sledovaných dnech relativně hodně, články byly velmi rozmanité a zahrnovaly celou škálu témat od hospodářských záležitostí až po jejich vnitropolitickou situaci. Čtenář si tak mohl přečíst i o méně důležitých záležitostech např. o exportu tolika a tolika vagonů dřeva nebo o změně zákonů na ochranu obchodní známky. Velký zájem médií v souvislosti s Jugoslávií vzbudil odpor tamní opozice vůči centralismu Bělehradu a také žádost tamních kněží o zrušení celibátu. O Rumunsku se psalo nejvíce v souvislosti se stávkou železničářů v roce 1933. Deníky se od sebe mírně lišily v jejím hodnocení. Deník Vorwärts ji nazval dokonce občanskou válkou.

Co se týče možností dalšího bádání tohoto tématu, naskýtá se jich mnoho. Zajímavé by mohly být reakce deníků v pozdější fázi Malé dohody, zejména těch stojících na kraji politického spektra. Odlišné závěry by se zřejmě vyskytly při volbě jiných deníků či delšího časového rozmezí u sledovaných konkrétních událostí. Samotný německý tisk by si zasloužil větší zpracování např. informace o jeho redaktorech, zaměření atp.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Národní archiv České republiky: fond Ministerstvo zahraničních věcí – Výstřižkový archiv I., signatura 300, karton č. 584-587.

Publikované prameny

Dobová Periodika

Aussiger Tagblatt

Bohemia

Deutsche Landpost

Freiheit

Prager Presse

Prager Tagblatt

Reichenberger Zeitung

Volksrecht

Vorwärts

Literatura

BROKLOVÁ, Eva: Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938, Karolinum, Praha 1999.

ČECHUROVÁ, Jana, ČECHURA, Jaroslav: Edvard Beneš. Diplomát na cestách, Karolinum, Praha 2000.

DEJMEK, Jindřich: Edvard Beneš, část I., Karolinum, Praha 2006.

DEJMEK, Jindřich: Edvard Beneš, část II., Karolinum, Praha 2008.

FULBROOK, Mary: Dějiny moderního Německa, Grada Publishing, Praha 2010.

HROCH, Miroslav a kol.: Úvod do studia dějepisu, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1985.

JANČÍK, Drahomír: Německo a Malá dohoda. Hospodářské pronikání Německa do Jugoslávie a Rumunska v první polovině 30. let, Univerzita Karlova, Praha 1990.

KÁRNÍK, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918-1938), 1. díl., Libri, Praha 2005.

KÁRNÍK, Zdeněk: Malé dějiny československé (1867-1939), Dokořán, Praha 2008.

- KLIMEK, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII. (1918-1929), Paseka, Praha a Litomyšl 2000.
- KLIMEK, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. (1929-1938), Paseka, Praha a Litomyšl 2002.
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: Noviny České republiky 1919-1945, 2. díl, část 1., Sdružení knihoven, Brno 2004.
- KUBÍČEK, Jaromír a kol.: Noviny České republiky 1919-1945, 2. díl, část 2., Sdružení knihoven, Brno 2004.
- KVAČEK, Robert: Historie jednoho roku, Mladá fronta, Praha 1976.
- KVAČEK, Robert: Nad Evropou zataženo, Svoboda, Praha 1966.
- LUKEŠ, Igor: Československo mezi Stalinem a Hitlerem, Prostor, Praha 1999.
- MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel a kol.: Politické strany, 1. díl, Doplněk, Brno 2005.
- NÁLEVKA, Vladimír: Světová politika ve 20. století, Aleš Skřivan ml., Praha 2000.
- PELIKÁN, Jan, TEJCHMAN, Miroslav: Dějiny Jugoslávie (1918-1991), Karolinum, Praha 1994.
- SLÁDEK, Zdeněk: Malá dohoda 1919-1938, Karolinum, Praha 2000.
- ŠESTÁK, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanských zemí, NLN, Praha 1998.
- TREPTOW, Kurt W. (ed.): Dějiny Rumunska, NLN, Praha 2000.

Internetové zdroje

http://www.ctk.cz/o_ctk/historie/ [ke dni 18. 7. 2011].

Seznam příloh

Tabulka č. 1.....	31
Tabulka č. 2.....	37
Tabulka č. 3.....	52
Příloha č. 1.....	58
Příloha č. 2.....	59
Obrázek č. 1.....	60
Obrázek č. 2.....	60

Přílohy

Příloha č. 1

Noviny pro jednotlivé roky

Při určování charakteru politické orientace jednotlivých titulů, stejně jako poskytnutí základních informací o nich, jsem vycházel převážně z knihy Jaromíra Kubíčka a kol. s názvem *Noviny České republiky 1919-1945*, II. díl, část první a druhá. To samé platí i pro tituly z přílohy číslo 2.

Bohemia či **Deutsche Bohemia Zeitung**: vydavatelé: Alfred Korn, deník; v Praze 1828-1918, od 1. ledna 1919 do 31. prosince 1938, řazeno do: noviny nacionálně orientované.

Prager Presse: vydavatel: nakladatelství Orbis; deník; v Praze od 27. března 1921 (č. 1.) do 31. prosince 1938, řazeno do: noviny bezbarvé.

Prager Tagblatt: vydavatel: Henry Mercy Sohn; deník (2krát denně); v Praze od 1876-1918, od 1. ledna 1919 do března 1939; jeho večerní vydání: **Prager Abendzeitung**: od 1. dubna 1920 do 4. dubna 1939, řazeno do: noviny bezbarvé.

Příloha č. 2

Noviny využívané pro srovnání jednotlivých událostí

Aussiger Tagblatt: vydavatel: Aussiger Druckerei- und Zeitungsverlag Kraus u. Co.; deník, v Ústí nad Labem; od srpna 1857 do 1918, od 2. ledna 1919 do 30. srpna 1941 (od září 1941 pod názvem Elbetal-Zeitung jako oficiální deník NSDAP do 6. května 1945); řazeno do: demokratické svobodomyšlné noviny (před převzetím NSDAP).

Deutsche Landpost: Tagblatt der Deutschen Landpartei „Bund der Landwirte“; vydavatel Bund der Landwirte, poté Sudetendeutsche Tageszeitung; deník; v České Lípě; od 1919 do 31. března 1938; řazeno do: agrární noviny.

Freiheit: Sozialdemokratisches Tagblatt, vydavatel: Josef Selinger a Rudolf Rückl, deník; v Teplicích; od srpna 1898 do 1918, od 1. ledna 1919 do 23. září 1938; řazeno do: sociálně demokratické noviny.

Reichenberger Zeitung: Tagblatt für das deutsche Volk in Böhmen; vydavatel: Gebrüder Stiepel, deník (2krát denně); v Liberci; od září 1860 do prosince 1918, poté od 1. ledna 1919 do 30. září 1938; řazeno do: noviny nacionálně orientované.

Volksrecht: Sozialdemokratisches Tagblatt für die politischen Bezirke Aussig und Leitmeritz; vydavatel: Josef Schiller, následovali – Eduard Paul, Ernst Grünzner a Irene Kirpal, Franz Beutel, a opět Ernst Grünzner, deník, v Ústí nad Labem; od 1896 do 1918, od 2. ledna 1919 do 23. září 1938; řazeno do: sociálně demokratické noviny.

Vorwärts: Sozialdemokratisches Tagblatt a od 18. března 1921 Zentralorgan der Kommunistischen Partei (deutsche Abteilung), vydavatel: Eduard Hausmann, následovali Alois Neurath, Runge u. Co., Viktor Stern, Leopold Kreutz, Karl Kneschke, Eugen Fried, Edmund Hünigen, opět Karl Kneschke, Anton Schwarzbach, Zukunft Runge u. Co., Franz Wenzel, opět Anton Schwarzbach, Adolf Walter; deník, v Liberci; od 1889 do 1918, od 1. ledna 1919 do 19. srpna 1934; řazeno do: komunistické noviny.

Obrázek 1 Titulní list D. Landpost 17. 2. 1933

Obrázek 2 Titulní list Aussiger Tagblatt 18. 2. 1933